

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**PŘEKLADY ČESKÝCH POHÁDEK DO RUŠTINY
TRANSLATIONS OF THE CZECH FAIRY TALES
INTO RUSSIAN**

VYPRACOVALA: Izabela Czernek

VEDOUCÍ PRÁCE: Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci 14. 4. 2015

Podpis

Děkuji doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla. Taktéž děkuji Alexandře Tcyganové, za cenné poznámky a postřehy, které mi během psaní práce udělila.

Podpis

Obsah

Úvod.....	6
1. Pohádka a její překlad.....	8
1.1. Vymezení termínu pohádka.....	8
1.2. Historické souvislosti pohádky v českém a ruském kulturním prostředí	9
1.2.1. Historické souvislosti pohádky v českém kulturním prostředí	10
1.2.2. Historické souvislosti pohádky v ruském prostředí	11
1.3. Klasifikace pohádek podle různých kritérií.....	12
1.4. Překládání pohádek.....	14
1.4.1. Dějiny překládání pohádek.....	15
1.4.2. Překládání českých pohádek do ruštiny v současnosti.....	15
2. Překlady českých pohádek do ruštiny	16
2.1. Překlad pojmenování postav v pohádkách	17
2.1.1. Překlad pojmenování postav v pohádkách o Rumcajsovi.....	17
2.1.2. Překlad pojmenování postav v pohádkách o Ferdovi Mravenci	18
2.2. Komparace překladů Erbenových pohádek.....	19
2.2.1. Překlady názvů Erbenových pohádek	20
2.2.2. Komparace přístupů jednotlivých překladatelů.....	21
2.2.2.1. Překlady T. Akseľa.....	21
2.2.2.2. Překlady D. Gorbova	22
2.2.2.3. Překlady A. Guroviče	23
2.2.2.4. Překlady J. Bobrakové-Timoškiné	24
2.3. Fenomén germanismů v pohádkách o Rumcajsovi a jejich překlad	25

2.4. Překládání sloves v pohádkách.....	26
2.5. Komparace překladů pohádek Boženy Němcové.....	28
2.5.1 Překlad reálií v pohádkách Boženy Němcové.....	29
2.6. Překlady pohádek méně populárních českých autorů	35
2.6.1. Překlady pohádek Václava Tille – Říhy.....	35
2.6.2. Překlady pohádek Josefa Lady	39
2.6.3. Překlad pohádky Jaroslava Havlíčka „Pohádka o poblázněném talíři“	41
2.6.4. Překlad pohádky Jiřího Wolkra „O Kominíkovi“	43
2.6.5. Překlad pohádek Jiřího Mahena a Heleny Malířové	44
2.7. Werich v podání písničkáře Maxima Krivošejeva	45
6.7.1. Překlad reálií ve Werichových pohádkách.....	45
6.7.2. Překlad frazeologismů ve Werichových pohádkách	47
6.7.3. Ostatní jazyková specifika.....	49
Závěr	51
PE3IOME.....	53
Seznam použité literatury	58
ANOTACE	62

Úvod

V své bakalářské práci se budu věnovat překladům českých pohádek. Předmětem práce se stanou jejich překlady do ruského jazyka. Text je rozdělen do dvou kapitol. V první části se pokusím vymezit termín pohádka, podívám se na její historický vývoj v českém a ruském prostředí a také podám její vymezení jako literárního žánru. V této pasáži budu čerpat hlavně z práce Hany Šmahelové, poté z Encyklopedie literárních žánrů aj. Pokusím se také nastínit dějiny překládání pohádek v českém prostředí.

Ve druhé kapitole se budu podrobně zabývat překlady českých pohádek do ruštiny, konkrétně se zaměřím na překládání jednotlivých prvků, jako jsou jednotlivé překlady názvů, překlady pojmenování postav, překlady frazeologizmů, archaismů atd. Tato část je současně jádrem celé práce.

V bakalářské práci budu používat translátologické metody, a to kompilační a komparační. Také se budou snažit analyzovat překlady českých pohádek do ruštiny, posoudit jejich úroveň, odhadnout jejich srozumitelnost a přístupnost k recipientům a v neposlední řadě míru zachování podtextu a formy originálu. Toto je také cílem mé práce. Budu se snažit upozornit na nedostatky v textu překladu a navrhu své varianty řešení některých problémů.

Prameny, ze kterých budu čerpat, jsou pohádky českých autorů, jako jsou Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, Václav Čtvrtek, Ondřej Sekora, Václav Říha, Jan Werich a další. Současně budu pracovat s jejich překlady různých autorů např. A. Zajcevové, I. Ivanovové, M. Krivošejeva, N. Žakové, V. Mikošenko, O. Obolevič aj.

V práci taktéž budu pracovat se sekundární literaturou. V textu se objeví odkazy na J. Levého, Z. Kufnerovou, P. Mareše aj. Budu taktéž pracovat se slovníky V. Machka nebo V. Mokijjenka aj.

Na první pohled by se mohlo zdát, že se jedná o téma okrajové a ne příliš přínosné, ale tento postřeh není jednoznačný. Pohádka v sobě skrývá spoustu tajemství, často je provázena lidovým moudrem, přenášeným z generace na generaci. Tento literární žánr se často odvozuje od lidové slovesnosti, a právě proto je u překladů velmi důležité vystihnout atmosféru a podstatu toho kterého příběhu, který se překladatel snaží přenést do druhého jazyka. I když jsou pohádky přednostně určeny dětem, není vyloučeno, aby

z nich mohli čerpat inspiraci k zamyšlení i dospělí, kteří tyto texty svým nejmladším většinou čtou. Pohádky jsou propletené univerzálními moudry, která platila od dávných dob a jsou dodnes aktuální. Věčný souboj dobra a zla, alegorické postavy, touha po štěstí, důležitost přátelství a v neposlední řadě kouzlo nepřemožitelné lásky jsou znaky, které nechybí téměř v žádné z nich. Kouzlo pohádky spočívá v jednoduchosti svého podání, které pochopí nejmenší čtenáři, avšak skrývá v sobě i jiný význam, který může být často přínosný a poučný pro starší recipienty.

1. Pohádka a její překlad

1.1. Vymezení termínu pohádka

Jak jsme již zmínila, pohádka je specifický literární žánr, který může být určen jak dětem, tak i dospělým. Podívám se na přesnou definici tohoto žánru. Dle Encyklopedie literárních žánrů je pohádka vysvětlena jako „zábavný, zpravidla prozaický žánr folklorního původu s fantastickým příběhem“ (Mocná, Peterka a kol. 2004: Paseka, 254). Tato definice je podle mého názoru výstižná a dá se ji aplikovat na všechny druhy pohádek.

Co se týká samotného pohádkového názvosloví v češtině, je velmi rozkolísané. V minulosti *pohádku* vystřídal následující termíny: báje, báchorka, povídka nebo bajka. Poslední, archaický termín má v současné češtině jiný význam, avšak v některých slovanských jazycích se zachoval dodnes.¹

Dále encyklopedie informuje o tom, že se děj odehrává v bezčasové věčnosti, avšak s tímto názorem nemůžeme zcela nekriticky souhlasit. Jako příklad můžeme uvést příběhy o Rumcajsovi, ze kterých lze alespoň rámcově určit, že se děj odehrává přibližně v 19. století. Totéž lze říci o neurčitém prostředí pohádky. Opět na příkladu Rumcajse můžeme potvrdit opak, jelikož tento hrdina sice pocházel z fiktivního lesa Řáholce, avšak často se děj přesouvá do města Jičína, které samozřejmě už na mapě nalézt můžeme. Přesnější by byla taková charakteristika pro lidovou pohádku, nikoli však pro autorskou.

Důležitým znakem pohádky je v neposlední řadě její ustálená kompozice. Zajímavostí je, že ruská kouzelná pohádka má dokonce vypracované neměnné schéma dle J. V. Proppa. (Propp 1984: LGU, 173).

Jedním ze základních znaků pohádky je využívání stereotypních formulí, používání tzv. magických čísel (tři sestry, sedmero hor, dvanáct princezen atd.), setkáváme se zde s pohádkovými předměty (kouzelný kolovrátek nebo kouzelný měšec), nadpřirozenými postavami (hastrman Volšoveček, pták Ohnivák atd.), antropomorfizovanými zvířaty (sumec Holdegrón, zlatá rybka, Ferda mravenec aj.), postavami nápadně typizovanými

¹Např. v polštině se spolu s termínem *baśń* používá dodnes.

(Hamíšek, Ďoubalík aj.), postavami groteskně zkreslenými (Dlouhý, Široký, Bystrozraký aj.). Důležitou roli hrají taktéž reálné postavy, které mají vždy jasně dané charakterové rysy jako je moudrost, nadání, pracovitost, a morální zásady. Naopak vždy jsou k nim přiřazeny protikladné postavy s opačným, neřestným charakterem. Dobrý hrdina se střetává s antihrdinou hloupým, chamtivým, lenivým, nejčastěji reprezentovaným panským světem. Pro pohádku je také v poslední řadě typický konec, kdy zpravidla vyhrává dobro nad zlem. Výše uvedená charakteristika pohádky je podložena Encyklopedií literárních žánrů, ale dle některých teoretiků literatury (Otakara Chaloupky, Hany Šmahelové nebo Karla Čapka) pohádku nelze definovat. Právě z tohoto důvodu mě zaujal fenomén překládání pohádek, jelikož je tento žánr, dle mého názoru jedním z nejtěžších pro překlad.

1.2. Historické souvislosti pohádky v českém a ruském kulturním prostředí

Nejprve bude vhodné uvést celosvětový kontext vývoje pohádky, abychom poté mohli navázat na české a ruské prostředí. Žánr pohádky je velmi starý, objevuje se už v dobách předcházejících starověké Řecku a Řím. Nejstarší záznam pohádky vůbec pochází ze 13. stol. př. n. l., a to ze starověkého Egypta (pohádka „O dvou bratřích“). V antice se setkáváme se stopami pohádek v následujících pramenech: u Homéra, Ezopa, v Bibli, aj. Ve středověku se s pohádkovými motivy setkáváme v literárních pracích, jako jsou legendy, hrdinské příběhy, v cyklech pověstí o králi Artušovi, v rytířské epice a dvorském románu. V tomto období však dochází k prvnímu zlomu, a to stabilizování nejstaršího pohádkového žánru – pohádky kouzelné. Je také nutné zmínit, že ve středověku vzniká základní kámen celosvětové anonymní pohádky – „Tisíc a jedna noc“. V 16. stol. se v Itálii objevují první pokusy o edici folklorních pohádek. Zlatá léta zažívá folklorní pohádka na přelomu 18. a 19. stol., kdy se generace romantiků pokouší zachytit tento žánr s cílem uchovat lidové slovesnosti. Nejvýznamnějšími osobnostmi tohoto období jsou bratři W. a J. Grimmové. Ekvivalentem těchto dvou výrazných osobností se v ruském prostředí stává A. N. Afanasjev. Ve stejném období se také rodí autorská pohádka spolu se slavnými jmény jako H. Ch. Andersen, O. Wilde, A. de Saint-Exupéry aj.

1.2.1. Historické souvislosti pohádky v českém kulturním prostředí

Stejně jako ve světové literatuře, tak i v českém prostředí se první náznaky pohádky objevují v umělé literatuře (např. v *Gesta Romanorum*, v Klaretově knize o astronomii, v kronice o Bruncvíkovi apod.). V českých zemích si pohádek začali všimnout hlavně obrozenečtí buditelé, kteří v tomto žánru spatřovali velký přínos pro národní literaturu a taktéž chtěli národu ukázat jeho umělecké bohatství (Formánková, Syrovátková 1960: SNDK, 63). Tyto texty, které sepsávali na základě lidového tradování, však nebyly primárně určeny dětem, ale pro čtenáře dychtící po českém jazyce. První sbírku pohádek vydal J. Malý, avšak významnými se staly až sbírky B. Němcové, K. J. Erbena a B. M. Kuldy, které položily základní kámen české pohádky. Sesbíraný materiál však byl transformován z dialektů do spisovného jazyka, aby se stal přístupným celému národu a nebyl omezován nesrozumitelnými nářečními výrazy. V tomto období se také začala formovat autorská pohádka. Zakladatelským dílem se v průběhu 19. stol. stali „Broučci“ J. Karafiáta (Mocná, Peterka a kol. 2004: Paseka, 256)

Období pozitivistické přineslo pohádkám nové vzkříšení. Na rozdíl od předcházejícího období se autoři snažili ponechat původní znění pohádek pro zachování lidového umění v autentické podobě, čili s účelem čistě národopisným. Našli se však i autoři, kteří do pohádek zasahovali, a i přes to se jim podařilo zachovat cíle svých současníků (např. J. Š. Baar, Fr. Hruška aj.). Adaptace českých, moravských a regionálních lidových pohádek vydávají folkloristé J. Polívka, V. Tille O. Sirovátka aj.

Tito autoři spolu s V. L. Martínkem pokračovali v tomto duchu i během meziválečného období. Nejvýznamnějšími představiteli autorské pohádky v této době se stali E. Bass, J. Š. Kubín, J. Lada, J. Čapek a V. Říha-Tille. Poslední z vyjmenovaných se pod pseudonymem Václav Říha stal tvůrcem autorské pohádky v českém pojetí.

Zvláštní je období tzv. boje o pohádku v první polovině 20. století, kdy probíhaly diskuse o tom, zdali je tento žánr vhodný pro nejmenší čtenáře. Odpůrci byli názoru, že pohádka může mít neblahý vliv na děti, může je svou fantaskností a feudálním obsahem odvádět od reality a aktivity na současném politickém dění (Toman 1992: Pdf JU, 64). Podle mého názoru sice tito lidé výchovnou roli pohádky mírně přeceňovali, avšak mohu z vlastního pozorování usoudit, že v pohádkách o Ferdovi Mravenci se objevují pasáže,

kteří mají tendenční ráz. „Zase už chtěl ukrást vajíčka, otrokář škaredý! Zase si chtěl vychovat otroka!“ nebo „praskla první kukla a z ní vyskočil mladý dělník, rozhlédl se, protáhl se, očistil se a hlásil se o práci.“ (Sekora 2008: Knižní klub, 16, 26). Další úvahy nad tímto tématem se však mívají s předmětem naší práce.

Zvláštní nádech nabrala pohádková tvorba během nacistické okupace, jelikož její alegorický a symbolický ráz měl v Protektorátu svébytný a zcela nový smysl. V daném tragickém období tvořili např. J. Horák, J. Spilka nebo L. Dvořáček.

Po Druhé světové válce se na scéně poúnorového Československa opět objevuje řada tvůrců jak autorské pohádky, tak i autorů různých adaptací lidových pohádek. Jako příklad mohu uvést V. Čtvrťka, M. Kubátovou nebo O. Sekoru. Ku prospěchu námi sledovaného žánru a celkově tvorby dětské literatury se začali angažovat mnozí kvalitní autoři, kteří byli jinak zakázáni. Mezi nejvýznamnější autory české autorské pohádky patřili J. Werich a V. Čtvrtek, kteří podle mého názoru neměli v dané době sebe rovných, co se pohádek týče. V současnosti se do popředí dostaly pohádky Marie Kubátové, která se je tvůrkyní autorské pohádky. Z posledních dvou dekad české pohádky bychom mohli jmenovat řadu více nebo méně známých tvůrců tohoto druhu dětské literatury. Na pultech knihkupectví v oddělení pohádek se můžeme setkat se jmény jako E. Šaloun, J. Brycz, I. Březinová, R. Drozda aj.

1.2.2. Historické souvislosti pohádky v ruském prostředí

V ruském prostředí měl vývoj pohádky podobný scénář jako v českých zemích, avšak můžeme najít mnohé odlišnosti. V dávné Rusi byly pohádky nejdříve zakázány církví, poté dokonce státem. Průlom nastal až na konci 17. stol. a začíná se rozvíjet až během 18. století, spolu s reformami Petra I. a jeho orientací na Evropu. Jako první se ukazovaly sborníky upravených biblických podobností, paradoxně vydávané církví. (Propp 1984: LGU, 67)

Tak jako v řadě jiných evropských států i v Rusku se zapisování kultury lidové slovesnosti ujala řada romantiků. Jako první se této práci ujal A. Puškin. Na něho dále navázal N. Novikov, V. Žukovskij aj. Puškin se v pohádkách snažil zachovat jak syžet, tak

i částečně jazyk vyprávěné pohádky. Tímto se lišil od svých současníků, např. M. Čulkova a V. Lěvšina, kteří se lidový materiál snažili literárně převyprávět a tímto ochuzovali ruský národní jazyk. Z dalších Puškinových současníků je nutno zmínit Gogola s jeho „Večery na samotě u dikaňky“, nebo N. Jeršova a celé plejády dalších, méně významných spisovatelů.

Nejvýznamnějším sběratelem ruských pohádek se stal Alexandr Nikolajevič Afanasjev, kterému se po letech praxe v oblasti historie a etnografie dostal do rukou rozsáhlý archivní fond, v němž byly uloženy zápisy ústní lidové slovesnosti. Z tohoto materiálu Afanasjev postupně v letech 1855 až 1863 vydával „Народные русские сказки“. Dle předmluvy M. Dvořáka ke sbírce Afanasjevových pohádek se toto dílo dá svým obsahem považovat za jedno z nejvýznamnějších evropských edicí lidové slovesnosti. Na rozdíl např. od bratří Grimmů se Afanasjev snažil uchovat původní lidový ráz pohádek, tudíž ponechával v textu dialektická slova, nezasahoval do tematické výstavby příběhu apod. (Dvořák In: Afanasjev 1984: Odeon, 13). Na Afanasjeva navázala celá řada jiných sběratelů pohádek, kteří pracovali buď s archivními prameny, nebo se přímo stýkali s ruským prostým lidem.

Co se týká ruské autorské pohádky, začala se formovat na začátku 19. století. Prvním autorem tohoto žánru se stal A. Pogorelskij. Důležitým jménem v této oblasti je taktéž M. Saltykov-Ščedrin, dále V. Odojevskij, a v neposlední řadě L. Tolstoj, který ovlivnil nejen ruskou dětskou literaturu, ale také její kritiku. Do oblasti autorské pohádky zasahovala v 2. polovině 19. století ještě řada dalších slavných jmen, např. D. Mamin-Sibirjak, V. Garšin aj. Stříbrný věk ruské literatury také zasáhl do ruské autorské pohádky spolu s představiteli ruského akméismu a symbolismu. Po celé 20. stol. se autorskou pohádkou v Rusku zabývala celá škála autorů, kterou se však nebudeme dále zabývat. (Podrobněji se této tématice věnuje E. Malenová, dostupné z http://is.muni.cz/th/52980/ff_d/disertace_Malenova.pdf)

1.3. Klasifikace pohádek podle různých kritérií

Tak jako mnohé literární žánry i pohádku můžeme klasifikovat dle různých kritérií. Podle původu rozlišujeme pohádky lidové a autorské. Pohádka lidová, jindy nazývaná folklorní, vznikla na základě anonymního materiálu lidové slovesnosti, který dále

zpracoval konkrétní autor do psané podoby. Lidové pohádky můžeme dále rozdělit na kouzelné, zvířecí, legendární, a novelistické. Dle některých autorů je však možné i tyto kategorie rozdělit na konkrétnější, např. podle Tomana (1992: PdF JU, 67) pohádky kouzelné dále dělíme na fantastické či démonické, pohádky zvířecí na kumulativní a pěstounské neboli didaktické a konečně k legendárním pohádkám zařazuje i pohádky mytologické. Nakonec k novelistickým přidává pohádku anekdotickou neboli žertovnou.

Jak jsme již zmínili, podle původu můžeme vyčlenit pohádky autorské, často nazývané umělé. Na lidovou pohádku v této kategorii navazuje pohádka iluzivně folklorní a pohádka se zvířecím hrdinou. K jiným typům autorské pohádky patří pohádka symbolická, moderní, parodická, nonsensová, a v posledních desetiletích pohádka filmová a pohádkový televizní seriál

Dalším kritériem může být různý přístup zpracování lidových pohádek v našem prostředí v pozitivistickém období. Díky dvojímu přístupu k lidovému materiálu se objevují pohádky upravované, které byly určené k četbě a pohádky záznamové, sepsované pouze s cílem zaznamenat lidové slovesné umění (Formánková a Syrovátková: 1960 SNDK, 66). U stejných autorek se můžeme setkat s jinými názvy těchto skupin, a to s pohádkami autentickými a převyprávěnými (Formánková a Syrovátková: 1960 SNDK, 132).

V neposlední řadě co se týká samotné podoby textu, můžeme rozlišovat pohádky veršované a literární.

Jelikož se pohybujeme i v ruském prostředí, zmínila bych jednoho z nejvýznamnějších teoretiků pohádky V. Proppa, který uvádí také několik klasifikací, a nakonec shrnuje do následující klasifikace (Propp 1984: LGU, 59):

- 1) Pohádky o zvířatech
- 2) Pohádky o lidech
 - a. Kouzelné
 - b. Novelistické

Podle mého názoru je možné ještě vygenerovat další kritérium, a to pohádky v původním znění a pohádky přeložené do jiného jazyka.

V různých pracích se setkávám s mnohem podrobnějším rozdělením, avšak toto téma nebudeme dále rozvádět.

1.4. Překládání pohádek

Dětská literatura, do níž začleňujeme i žánr pohádky, je plnohodnotná součást literatury, stejně jako literatura pro dospělé. Je však přizpůsobena po různých stránkách malým čtenářům. Souhlasím s názorem, že jak autor, tak i překladatel dětské literatury by měli mít k dětem vztah, u toho druhého by mělo být samozřejmostí mít talent k uchopení celé atmosféry původního díla. Překládání dětské literatury je o to složitější, že se v textu nemůže objevit nic, co by dítě nemohlo pochopit. Překladatel nemá možnost složitější prvky dovysvětlit pod čarou nebo v doslovu. Vše musí být pro dítě srozumitelné. (Lukešová 1962: ČSR, 115). Právě proto je důležité, aby překladatel perfektně znal jazyk dítěte toho kterého národa. Také je třeba přihlížet k otázce, jaké věkové kategorii dětí je kniha určena.

Dalším problémem je záležitost upravování nebo neupravování překladu v souvislosti s tím, komu jsou pohádky určeny. „Zamýšlíme-li se nad výchovnými hodnotami pohádek a nad vlivem, který mají na vývoj dítěte, není možno opomenout oblast výchovy jazykové. Je možno dětem předložit pohádky v takové podobě, v jaké byly napsány, nebo je nutné upravovat je podle nynější jazykové normy? Jak dalece je třeba respektovat jazyk a styl jejich autorů a do jaké míry je možno do něho zasahovat?“ (Formánková a Syrovátková 1960: SNDK, 63). Těmito otázkami měly autorky na mysli problematiku zásahů do původních lidových pohádek, které jsou tradovány v různých dialektech. Avšak stejné otázky by si měl klást i kvalitní překladatel, který si je vědom toho, že např. prvky hanáckého nářečí v pohádce, kterou překládá do cizího jazyka, je nutno zpracovat tak, aby byly srozumitelné pro čtenáře jiného jazykového prostředí. Konečně by si měl překladatel všimnout jednotlivých prvků, které pohádka obsahuje, a snažit se je co nejpřesněji vystihnout v cílovém jazyce. V druhé části práce se těmito prvkům budu podrobněji věnovat, od překladu pojmenování názvů pohádek, pojmenování postav, přes překlad národopisu v pohádkách, až po překlady archaismů nebo germanismů.

1.4.1. Dějiny překládání pohádek

Jelikož se v této práci zaměřujeme na české pohádky, přiblížím pouze překládání z této oblasti. Rámcový přehled překladů pohádek v české kulturní oblasti dává Z. Kufnerová (1994: H&H, 145-146): „Vývoj překladu od obrození až do současnosti lze u nás charakterizovat (...) stále větší emancipací od původního znění a stále rostoucí funkcí vypravěčskou. Zatímco B. Němcová ve svých překladech zdůrazňovala národopisnou osobitost (...), mění se v průběhu uplynulého století pojetí překladu pohádky stále výrazněji ve prospěch domácí kulturní tradice, až se poválečný překlad od cizího koloritu naprosto emancipoval. Překladatelé přestali přejímat cizí reálie, odmítali archaizovat, jednoznačně akcentovali vypravěčskou funkci.“

1.4.2. Překládání českých pohádek do ruštiny v současnosti

V posledních dvou desetiletích bohužel nedochází k růstu popularity překládání českých pohádek na ruském trhu. Souhlasím s názorem, že doslova upadá zájem o klasiku 19. století a první poloviny 20. století (Vychodilová 2008: UK, 55). Dle mého názoru je tento fakt způsoben tím, že mnohá díla pocházející z tohoto období jsou pro dnešního čtenáře méně srozumitelná. Na jednu stranu by se dalo říct, že si tímto odporuji, jelikož jsem v úvodu podtrhla, že pohádka je žánr univerzální, jehož obsah je nadčasový a aktuální v každé době. Na druhou stranu však je nutno podotknout, že obsah není vše. Pokud se podíváme na formu „klasických“ pohádek, na příkladu pohádek Václava Čtvrtka můžeme ukázat, že je toto dílo protkané mnohými germanismy a archaickými slovy. V příbězích o Rumcajsovi se často setkáváme s nesrozumitelnými výrazy i v originále,² tudíž je jeho překlad pro zachování původního koloritu komplikovaný. Co se týká obrozeneckých pohádek B. Němcové nebo K. J. Erbena, nacházíme v nich národopisné jádro, mnoho faktů spojených s českým lidovým charakterem, tudíž je jejich překlad také obtížný. Tyto skutečnosti mohou být důvodem ostychu k překladu těchto děl, a tedy překladatel raději zvolí jednodušší práci nebo pohádku přirozeně přístupnější.

² O tomto problému budeme podrobněji pojednávat v druhé kapitole.

Podle mého názoru však nejsou české pohádky ani současných českých autorů překládány z toho důvodu, že naše literární scéna postrádá velikány v oblasti dětské literatury.

V poslední době se můžeme setkat pouze s jednotlivci, kteří jsou jen nadšenci české kultury a pokoušejí se o překlady českých děl ze svého vlastního popudu. Jako příklad mohu uvést několik překladů Werichových pohádek v autorství Maxima Krivošejeva, ruského písničkáře, který mezi jinými překládá a zpívá písně Jaromíra Nohavici.

Velkým překvapením však pro mě bylo objevení vydavatelství Издательский Дом Мещерякова. Zde v roce 2013 vyšly tři knihy K. J. Erbena, a to „Горшочек, вари!“, „Три золотых волоса деда Всеведа“ a konečně soubor třinácti Erbenových pohádek „Златовласка: чешские волшебные сказки“. Toto vydavatelství však neskončilo na Erbenovi. Olga Akbulatova, která přeložila výše zmíněné knihy, se poté věnovala překladům pohádek O. Sekory, a tak letos vyšly ve stejném nakladatelství ještě další dvě knihy českých pohádek, a to příběhů o Ferdovi Mravenci „Приключения Ферды“ a „Муравей Ферда“. Kromě toho vyšla v roce 2012 ve vydavatelství ЕЕ-медиа kniha Erbenových textů, která také zahrnuje jeho nejznámější pohádky. Jedná se však o přetisk knihy z roku 1948. Na základě výše vyjmenovaných případů bych mohla mluvit o jakémsi obrození české pohádky v Rusku.

Kromě toho vyšla před několika lety kniha „Чешские сказки“, které však nevyšly v Rusku, ale v Praze. Totéž se týká knihy „Золотые чешские сказки“, která byla vydána ve stejné době, avšak zde se jedná o komiksově zpracování českých pohádek.

2. Překlady českých pohádek do ruštiny

V předchozí části mé bakalářské práce jsem se věnovala definování některých pojmů, spojených s jádrem analyzovaného tématu. V následující části se zaměřím na praktickou analýzu vybraných pojmů.

2.1. Překlad pojmenování postav v pohádkách

„V pohádce se většinou setkáváme s jasně definovanými zápornými a s kladnými postavami. V ostatních žánrech bychom si měli na toto definování dávat pozor, avšak v námi sledovaném žánru je tento fakt prakticky vždy potvrzen. Postavy mají od začátku jasně vymezené vlastnosti, které si odporují s druhým pólem, tudíž se setkáváme s hrdiny, kteří reprezentují dobro, a jedinci, kteří zastupují zlo. Obvykle je ve finále spravedlivě vydán verdikt vyšší síly, kdy kladný hrdina pomyslně vyhraje a je odměněn, a naopak antihrdinu čeká zasloužený trest“ (Toman 1992: PdFJU, 77).

2.1.1. Překlad pojmenování postav v pohádkách o Rumcajsovi

Překladovými problémy v pohádkách o Rumcajsovi se sice zabývám zvlášť, avšak rozhodla jsme se věnovat jednu samostatnou podkapitulu pouze pojmenování postav v této sérii pohádek. Překladatelce A. Zajcevové se podle mě podařilo vystihnout charakter fiktivních hrdinů, ať už kladných či záporných, např. *Volšoveček ~ Ольховничка, Ďoubalík ~ Ковырялик, učitel Očičko ~ учитель Оченько aj.*

V textu se však setkáváme i s méně podařenými ruskými ekvivalenty *Hamišek ~ Гамушек*. Autorka zvolila transliteraci, ale dle mého názoru to není nejšťastnější volba. Z tohoto ruského pojmenování nevyplývají charakterové rysy dané postavy. Ze sémantického hlediska bych zvolila pojmenování *Скрягушка* nebo *Скупердяюшка*.

Jiný případ je u postavy *puškaře Halíře*, který je přeložen jako *мастер-оружейник Геллер*. Zde bych zvolila ruský analog české mince např. *мастер-оружейник Копейка*.

U některých jmen se setkáváme s eufonií, což může být pro překladatele tvrdý oříšek, kdy je volba vhodného ekvivalentu ještě více komplikovaná. Souhlasím s názorem, že eufonie je bezesporu jedním z nejobtížnějších prvků v překladatelství (Kufnerová 1994: H&H, 128-129). Jako příklad uvádím postavu *hodinář Semerád ~ часовщик Семерад*. Podle mého názoru bylo v originálu použito zvukomalebné slovo, které vystihuje pravidelnost tikajících nebo bijících hodin. Proto bych volila adekvátnější překlad *часовщик Семерицк*.

Dalším příkladem je sumec *Holdegrón* ~ *сом Гольдегрон*. Dle časopisu *Naše řeč* (č. 8 1925, dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1249>) má slovo *holdegrón* význam *hromotluk* nebo *lamželezo*. Na základě tohoto tvrzení bychom v tomto případě mohli zvolit překlad *сом Бегемот*.

2.1.2. Překlad pojmenování postav v pohádkách o Ferdovi Mravenci

V pohádkách o Ferdovi Mravenci se setkáváme s množstvím kladných a záporných postav. U obou skupin se jedná o malá stvoření, avšak pouze kladné postavy mají zdobnělou formu pojmenování. Záporní hrdinové mají neutrální jména, jen místy expresivně zabarvená. V první skupině najdeme následující jména³: *Puntíček* ~ *Точка* (*Горошок*), *Pomaliček* ~ *Копуша* (*Медленничек*) aj.

Dále narazíme na významový vztah dvojice *Prácička* [mravenec] ~ *Работник*. Ruský výraz sice je přijatelným ekvivalentem sémantickým, avšak podle mého názoru je ochuzen tím, že postrádá deminutivní formu. Zatímco *prácička* se v češtině používá ve smyslu milé práce, která se dělá s chutí, ruské slovo *работник* je neutrální a v ruštině znamená řadového dělníka. Zvolila bych pojmenování *Работничек*, popřípadě *Работяга*, který vystupuje ve většině ruských pohádek o mravencích jako jejich ustálené pojmenování. Totožná situace nastává v případě pojmenování *Utíkálek* ~ *Бегун* (*Бегунчик*).

Jiný případ nastává u jména *Nebojsa* ~ *Смельчак*. S tímto pojmenováním se v ruských překladech českých pohádek setkáváme ještě dvakrát, a to u B. Němcové (*Nebojsa* ~ *Смеляга* [O. Obolevič]) a J. Wericha (*František Nebojsa* ~ *Франтишек Не-Бойся* [M. Krivošejev]). Jak vidíme, zatímco v češtině je toto jméno téměř totožné ve všech třech případech, v ruštině je překlad tohoto pojmenování variabilní.

Záporné postavy v pohádkách o Ferdovi Mravenci jsou početně menší. Jedná se hlavně o *Otrokáře* ~ *Отрокарь* nebo *рабовладельцу*, místy vystupující pod jménem *Zubatec* ~ *Верзила*. Poslední expresivní pojmenování bych raději přeložila neologismem *Зубчаха*.

³ V závorkách (i v dalším textu) jsou uvedeny moje varianty, které navrhuji po konzultacích s rodilou mluvčí Alexandrou Tsyganovou.

2.2. Komparace překladů Erbenových pohádek

Jak jsme již v úvodu zmínila, v roce 2008 vyšla v Praze kniha českých pohádek v ruštině, v níž můžeme najít práce K. J. Erbena a B. Němcové. Kromě toho vyšla v roce 2013 sbírka dvanácti pohádek čistě Erbenových. První knihu přeložila J. Bobrakova-Timoškina, druhou O. Akbulatova, obě zkušené překladatelky z češtiny.⁴ Jelikož se jedná o nové překlady a po mnoha stránkách se liší od jiného překladu vybraných Erbenových textů, které vyšly pod názvem „Баллады, стихи, сказки“, a pocházejícího z pera tří autorů – T. Aksela, D. Gorbova a A. Guroviče, bylo by přínosné tyto práce srovnat.

Základní rozdíl mezi těmito pracemi je rok jejich vydání. Dílo kolektivu autorů „Ballady, Stichi, Skazki“ vyšlo před více než šedesáti lety, práce E. Bobrakové-Timoškinové a O. Akbulatové prakticky v současnosti. Dle mého názoru z tohoto faktu vyplývá další rozdíl, a to v jazyce používaném danými překladateli. V podkapitole 1.4.1. Dějiny překládání pohádek jsme zmínila názor Z. Kufnerové, která uvádí, že se s postupem času překladatelé uvolňují od původního znění a snaží se text přizpůsobit současnému jazyku (Kufnerová 1994: H&H 145-146). Toto tvrzení se dá podle mě potvrdit na příkladu J. Bobrakové-Timoškinové, která má tendenci překládat výše uvedené obrozenecké texty do současného ruského jazyka. Na základě ukázky z pohádky „Dlouhý Široký a Bystrozraký“ můžeme tuto myšlenku potvrdit:

KráleVIC nerozuměl, proč ujíždět, ale vida, že Dlouhý kvapem uhání k lesu, pobodl koně a jel cvalem za ním. (E, Č, 35)⁵

Королевичу было неведомек, зачем уезжать, но видя, что Длинный во всю мочь пустился к лесу, он пришпорил коня и поскакал за Длинным. (Э, Б, 188) [Gurovič]

Королевич не понял, зачем возвращаться в лес, но увидев, что Длинный стремглав понесся обратно, пустил коня вслед за ним. (Э, Ч, 90) [Bobrakova-Timoškina]

⁴ Překlad O. Akbulatové je nejnovější, bylo by tedy pro moji práci velmi přínosné srovnat ho s ostatními překlady Erbenových pohádek. Bohužel nám tato kniha není v současné době dostupná, tudíž ji ponecháme ke zkoumání jiným.

⁵ V závorkách jsou symboly, které označují: E – Erben, Č – České pohádky, Э – Эрбен, Б – Балласы, стихи и сказки, číslo označuje stranu, na které se příklad nachází.

Podobných příkladů bychom mohli uvést celou řadu.

2.2.1. Překlady názvů Erbenových pohádek

V této podkapitole bych se zaměřila na názvy pohádek, jelikož jsou v uvedených příkladech rozdílů nejpatrnější. Většinou jsou zde variabilní jména postav, která jsou statně v titulu pohádky zahrnuta.

Dlouhý Široký a Bystrozraký (E)⁶ ~ *Длинный, Широкий и Зоркий* (B.-T.); *Длинный, Толстый и Глазастый* (G); *Длинны, Толстый и Глазастый* (O.A.). Dle mého názoru by však bylo pro posledního hrdinu nejvýstižnější vytvořit kalkováním jméno *Остроглазый*.

Pták ohnivák a liška Ryška (E) ~ *Жар-птица и хитрая лисица* (B.-T.); *Жар-птица и лисичка сестричка* (D.G.); *Жар-птица и лисичка Рыжуха* (O.A.). Podle mého názoru by opět bylo vhodné v rámci libozvučnosti vytvořit pojmenování *Жар-птица и лисица Рыжица*

Otesánek (E) ~ *Чурбашика* (T.A.); *Чурбачок* (O.A.). Překvapuje mě volba podobných variant u obou autorů. Pokud bych zvolila stejnou osnovu *чурбан*, přidala bych příponu mláďat v ruštině *-онок/-ёнок*, ve výsledku by vzniklo jméno *Чурбёнок*, které by se však mohlo setkat s nepochopením. Dle mého názoru by však bylo výstižnější pojmenování *Обтесёнок*, abychom zachovali osnovu *обтесать*

Poslední dva příklady uvádím pouze jako ukázkou toho, o čem pojednává Z. Kufnerová, že se původně v mnohých českých překladech i z jiných jazyků objevovala substituce pojmenování *král/královna* místo *car/carevna* (Kufnerová 1994: H&H, 144). Stejně tomu bylo i naopak srov.: *Zlatovláska* (E) ~ *Царевна-Золотоволоска* (T.A.);

⁶ Dále Erbenův originál (E), překlad Bobrakové-Timoškinové (B.-T.), Guroviče (G), T. Akseľa (T.A.), D. Gorbova (D.G.), O. Akbulatové (O.A.). Příklady poslední ze zmiňovaných mám pouze díky obsahu knihy „Златовласка: чешские волшебные сказки“, dostupné z <http://www.labyrinth.ru/screenshot/comments/466882/12/>.

Златовласка (O.A.); *Král tchoř* (E) ~ *Царь Хорек* (Т.А.), *Король хорек* (O.A.). Jinde můžeme narazit ještě na jiný překlad: *královna* ~ *государыня* (B-T).

2.2.2. Komparace přístupů jednotlivých překladatelů

Podívám se ještě na práce jednotlivých překladatelů Erbenových pohádek obecně a jejich přednosti a nedostatky.

2.2.2.1. Překlady T. Akseľa

Dle mého názoru jsou překlady tohoto autora velmi nepovedené. Na jednu stranu se Akseľ snaží vybírat slova, která vystihují jazyk Erbenovy doby, a ponechává lidovým pohádkám jejich původní ráz. Z druhé strany najdeme místa, kde překladatel správně interpretuje reálie originálu, a zdárně pro ně vybírá analogy v cílovém jazyce, např. v pohádce *Otesánek*“ (Чурбашка):

Hajej, dadej, hajej, Otesánku malej... (E, Č, 14)

Баю, баю, баюшки, маленький Чурбашка... (Э, Б, 203).

V tomto případě by ruský ekvivalent sice byl správný, ale podle mě toto narušuje rytmus písničky, navíc postrádá rým, jaký vidím v originále.

Akseľovi musím vytknout jeho ignoraci některých výrazů, vyjadřujících předměty, spojené s vesnickým prostředím. V následující říkance je úplně vynechal, čímž překlad ochudil.

Jedl jsem, snědl jsem:

kaši z rendlíka,

ucháč mlíka,

pecen chleba... (E, Č, 16)

Уж я ел, ел,

кашу съел, съел,

молоко выпил,

каравай упле... (Э, Б, 205)

Můžeme předpokládat, že důvodem mohla být překladatelova snaha přizpůsobit text malému čtenáři, avšak mohl k tomu zvolit jiný přístup

Jiný příklad najdeme v pohádce „Jirka s kozou“:

Šli skrz ves a on koukal rychtář z okna. (E, Č, 128) ~ Шли они деревней. Качин жених выглянул в окно. (Э, Б, 209)

V tomto případě je zcela jasné, že se překladatel vyhýbá složitějším případům a ulehčuje si práci. Podle mě by mohl slovo *rychtář* přeložit jako *фогт* nebo *фохт*, nebo zvolit dnes srozumitelnější *бургомистр* popřípadě *мэр*.

Kromě toho mě u Akseľa zklamaly překlady některých expresivních výrazů, srov.: *huba ~ рот; zaškaredit se ~ сердито посмотреть; čiperný ~ проворный; osopit se ~ закричать* aj. Pro lepší efekt bych použila expresivní slova např. *морда/рожа, нахмуриться, шустрый, обручиться*.

2.2.2.2. Překlady D. Gorbova

Druhý ze tří překladatelů, kteří své práce vydali společně, je D. Gobrov. Bohužel máme k dispozici pouze dva jeho překlady. „Vodník“ a „Pták ohnivák a liška-Ryška“. Tak jako v předchozím případě i u tohoto autora narážíme na několik nesrovnalostí, uvádím alespoň jeden příklad.:

Jedna chalupnice seznámila se s ní a měly se rády. (E, K, 246) ~ Одна хозяйка познакомилась с ней и подружилась. (Э, Б, 263). Zde bych zvolila spíše slovo *крестьянка*, jelikož chalupník je dle časopisu *Naše řeč* (1976, č. 59) definován jako „malý, drobný zemědělec, trvale bydlící v chalupě, k níž někdy patřila i malá výměra polí“.

Jak jsem již zmínila, také u Gobrova zaznamenáváme tendenci uchovávat archaický ráz originálu. Příklad pochází z pohádky „Pták Ohnivák a liška Ryška“:

Milé děti, vidíte, že den ode dne víc chřadnu, ale vím zajisté, kdybych slyšel ptáka Ohniváka zpívat, že by mé srdce okřálo. (E, Č, 60) ~ Милые дети, вы видите, что я

день ото дня чахну. Но я твердо заню, что если мне послушать пенье Жар-птицы, сердце мое оживится. (Э, Б, 243) Pro srovnání uvádím novější překlad Bobrakové-Timoškiné, ze kterého je patrná modernizace textu: *Милые дети, вы видите, что я день ото дня чахну; но я уверен, что если бы я услышал, как поет Жар-птица, мое сердце бы очило.* (Э, Ч, 70)

Jelikož mám k dispozici pouze dvě Gobrovovy práce, nemohu objektivně posoudit, jaká je kvalita jeho překladů. Na základě uvedených příkladů mohu pouze konstatovat, že jeho překlady jsou dnes zastaralé.

2.2.2.3. Překlady A. Guroviče

Od tohoto překladatele máme bohužel k dispozici překlad pouze jediné Erbenovy pohádky, a to „Dlouhý, Široký a Bystrozraký“. Opět na první pohled u něho spatřujeme náchylnost k archaizování a tíhnutí k co možná nejpřesnějšímu zachování jazyka originálu. Tak jak jsme již několikrát zmínili tendenci jazykově modernizovat pohádky v překladech posledních let, podáváme obrazně jeden příklad Gurovičova překladu z r. 1948 a E. Bobraková-Timoškinové z roku 2008.

Jdi, pokus se o štěstí své a zdráv se mi domů zase vrat! (E, Č, 34) ~ *Езжай, попытай счастья, авось вернешся домой здоров и невредим!* (Э, Б, 183); *Иди, попытай счастья и возвращайся домой живым и здоровым!* (Э, Ч, 88)

Musím konstatovat, že mě zklamala Gurovičova omezenost v oblasti vymýšlení rýmů. Pro srovnání uvádím také verzi E. Bobrakové-Timoškinové a varianta třetí je v mém provedení.

A co tam dělá moje nevěsta?
Za železnou mříží
na vysoké věži
černokněžník ji střeží. (E, Č, 36)

А что делает моя невеста?
За решеткою железной,
На высокой башне деву
Чернокнежник сторожит. (Э, Б, 189)

А что делает моя невеста?
За решеткой
На высокой башне
Заперта принцесса,
А колдун на страже. (Э, Ч, 91)

А что делает моя невеста?
Грустно за решеткой
Принцесса заперта
В башне высокой
По стражей колдуна.

2.2.2.4. Překlady J. Bobrakové-Timoškiné

Jak jsem již zmínila, tato překladatelka působí v ČR. Její překlady se zaměřují na vyprávěčský ráz a jsou přizpůsobené současnému jazyku čtenáře. Texty jsou velmi čtivé a podle mého názoru také vhodné pro nejmenšího recipienta, srov.:

...až to bylo venku na tři hony slyšeti (E, K, 207) ~ ...так что слышно ее было далеко-далеко (Э, Ч, 23).

I když bych řadila práce této autorky k velmi dobrým, najdou se v textu místa, která celek ochuzují svou neutrálností, např. *пыск* ~ *зуба* místo expresivnějšího *морда* aj. Jedná se však pouze o jednotlivé výrazy.

U této překladatelky však místy narazíme i na věcné chyby např. *тёртина* ~ *лозина* místo *вейник* aj.

Za co však musím překladatelku pochválit, je překlad slova *žehnat* ~ *желать всего доброго* místo *благославлять*. Podle mého názoru J. Bobraková-Timoškina záměrně nepoužila doslovný překlad i za cenu mírného sémantického posunu, jelikož by archaické slovo *благославлять* mohlo být těžké pro pochopení pro malého čtenáře.

Na základě uvedených příkladů mohu potvrdit, že s postupem času se překlady pohádek skutečně aktualizují do současného jazyka. Nesouhlasila bych v tomto případě s J. Levým, který uvádí: „Současná překladatelská teorie stále více zdůrazňuje zachování národní a historické specifčnosti originálu.“ (Levý 1998: Ivo Železný, 119).

2.3. Fenomén germanismů v pohádkách o Rumcajsovi a jejich překlad

„Užívání cizích výrazů v beletristickém textu mívá především funkci navodit atmosféru konkrétního cizího prostředí.“ (Kufnerová 2009: H&H, 67). Jiné zdroje tvrdí, že cizí prvky v textu psaném v mateřském jazyce dětí mají mít výchovnou a naučnou funkci. (Mareš 2003: Karolinum, 185). Jakou funkci však mají cizí prvky v pohádkách o Rumcajsovi? Já osobně bych se přiklonila k prvnímu názoru. O to více je jejich překlad komplikovaný a těžko se hledá vyhovující ekvivalent.

V následujícím výkladu se pokusím poukázat na některé příklady germanismů na základě textu Václava Čtvrťka. Podívám-li se na pohádky o Rumcajsovi, nemůžu přehlédnout množství germanismů, které se v textu vyskytují. Zarážející je však fakt, že nakladatel tuto knihu určuje dětem nižšího věku, od šesti let, a přitom si kladu otázku, jak může šestileté dítě pochopit některá slova, kterým zcela jistě nerozumí i někteří dospělí. Souhlasím však s názorem, že pro malého čtenáře není důležité porozumět všem jednotlivým slovům. Dle Mareše funkce germanismů spočívá v nastínění odlišností mezi současností a minulostí, jakož i poukázání na jistou neobvyklost a odlišnost, a v neposlední řadě účast dětí v jazykové hře (Mareš 2003: Karolinum, 185). Na jednu stranu lze některé výrazy odvodit z kontextu, avšak v některých místech se nejeden čtenář může pozastavit, ba dokonce zaseknout. Souhlasím také s poznámkou, že často je těžké rozhodnout, zdali se jedná o německá slova nebo o česká nespisovná slova německého původu (Mareš 2003: Karolinum, 184), např. *fusekle* ~ *носки*, *frizúra* ~ *стричка* aj.

Překladatelka I. Ivanova tyto problémy s překladem germanismů řeší dvojitým způsobem:

- a) Volí neutrální výrazy soudobé ruštiny např. ... *sjel z dubu jako forajtr* ~ ... *как всадник с лошади*; *halt, nebo střelím!* ~ *Стой, а то стрелять буду*; *škoplík* ~ *ведро*.
- b) Vyhýbá se překladu komplikovaného slova a vynechává je z celé kompozice. Z textu jsou vynechány věty s výrazy jako např. *štof*, *veřtat*, *mašinfír*, *jarmárka*, *ciferník*, *oficína* aj.

Germanismy, pro které se v ruštině těžko hledá ekvivalent, by bylo možno řešit volením např. nespisovných výrazů, a ne autorčinou volbou výše zmíněných způsobů.

Ivanova ochuzuje originál o tak specifické prvky, které jsou pro Rumcajse neoddelitelnou součástí. Germanismy v této pohádce jsou prvek, který Rumcajse dělá neopakovatelným. Vynechání této základní složky bohužel tuto pohádku v ruském provedení degraduje.

Mohli bychom se domnívat, že I. Ivanova, mohla germanismy v Rumcajsovi pokládat za dobový úzus, a překlad aktualizovala do dnešní ruštiny. Je třeba si uvědomit, že germanismy byly v češtině 19. stol. a první poloviny 20. stol. silně ukotveny a považovány za samozřejmou součást mluveného slova a částečně i oficiálního českého jazyka. I přes to si však stojím za názorem, že mohla překlad germanismů vyřešit kreativněji.

Na závěr bych ještě zmínila, že ruskému překladu také škodí nedostatek synonym pro některá pojmenování postav, např. zatímco pro Vodníka má čeština i jiná jména v podobě germanismů jako *Vaserman* nebo *Hastrman*, ruština je omezena na pouhé *Vodjanoj*.

2.4. Překládání sloves v pohádkách

Při četbě pohádek si většinou neuvědomujeme, jak zásadní úlohu hrají v tomto literárním žánru slovesa. Naprosto souhlasím s názorem Lukešové, která uvádí, že pro barvitost pohádky je právě tento slovní druh velmi důležitý. (Lukešová 1962: ČSR, 118)

V jazyce dětí se objevuje mnoho sloves a podstatných jmen, méně se pak v mluvě nejmenších objevují přídavná jména. V důsledku je dle mého názoru velmi důležité dávat si pozor na tyto první dvě jmenované skupiny slov a rozeznávat i ty nejjemnější významové odstíny.

V této kapitole se zaměřím na překlady sloves objevujících se v pohádkách o Rumcajsovi a v příbězích o Ferdovi Mravenci. Tyto dvě série pohádek jsem zvolila z ohledem na to, že se jak u Václava Čtvrťka, tak u Ondřeje Sekory objevuje celé kvantum expresivně laděných sloves, která jsou bohužel v mnoha případech přeložena neadekvátně.

Jak jsme zmínila, knihu pohádek o Rumcajsovi přeložila I. Ivanova a o kvalitě její práce jsme již pojednávali. Co se týká jejích překladů sloves, často narážíme na jednotlivé nepřesnosti, např.⁷

upalovat ~ мчатся (удирать/помчаться/убежать/скрыться)

koukat ~ смотреть (уставиться)

Větrík si to fičí... ~ ветерок влетел прямо в ... (свистит прямо в...)

Mravenec vyšplhal až nahoru... ~ Муравей уже на вершине... (Муравей взобрался на вершину...)

Mravenec se rozmáchl nohama a odrazil pavoukova chapadla ~ Он ногами оттолкнул паука. Pro zachycení této dramatické scény bych volila: Он размахнул ногами и оттолкнул лапы/щупальца паука.

Naprostým zklamáním pro mě bylo vynechání jedné z nejmalebnějších vět z celé knihy pohádek: „*Mrskni ocasem a odkormidluj, odkud jsi připlaval!*“ Zde je na první pohled zřejmé, že si Zajceva nevěděla rady s překladem, tudíž situaci vyřešila snadno tímto nešťastným způsobem. Pro zachování efektu bych volila větu: *Щелкни/махни хвостом и гребни откуда ты приплыл!*

Podobná situace je u překladu knihy „*Mravenci se nevzdají*“. A. Zajceva sice celkově uchopila příběhy o Ferdovi správně, avšak v textu narážíme i na nepovedený překlad některých z nich.

S jednou z nejbarevnějších vět se setkáváme v pohádce „*O mravenci, který se nebál ani trní, ani pavouka*“: *Postavil se proti němu jako šermíř a začal s tyčinkou docela po šermířsku šermovat. ~ Вскочил и, размахивая тычинкой как шпагой, закричал.* Soudím, že by mohly být v tomto případě hned tři výstižnější překlady než ten, který zvolila A. Zajceva:

Он вскочил и начал с ним серьезно по фехтовательски сражаться.

Он вскочил и начал как фехтовальщик по фехтовательски размахивать тычинкой.

⁷ V závorkách uvádím varianty, které se mi jeví více adekvátní.

V ruštině však používáme předponu *po-* ve spojení s výrazy, které vznikly z podstatných jmen nebo přídavných jmen. V této větě jsme vytvořili slovo, které má původ u slovesa *фехтовать*, tudíž by bylo správnější vytvořit výraz *фехтовательно* nebo *фехтовально*. Konečná verze této věty by zněla takto: *Он вскочил и как фехтовальщик начал фехтовально размахивать/фехтовать тычинкой*.

Kromě toho se u Zajcevové setkáváme s neutrálně a neoriginálně přeloženými jednotlivými slovesy, např.: *strnul* ~ *остановился* (*замерел/осталбенил/отаранел/опешил*); *zabubnovat [карку деště]* ~ *застучать [дочдевые капли]* (*забарабанить*); *Ferda vklouzl dovnitř...* ~ *Ферда забрался в домик...* (*прошмыгнул/проскользнул*); *Podívej, jak tam chrourají dřevo.* ~ *Посмотри, как они грызут дерево* (*хрустят*).

Z uvedených vybraných příkladů je patrné, že jak A. Zajceva, tak I. Ivanova si usnadňovaly práci volbou méně adekvátních, neutrálních, místy chybných výrazů, nebo dokonce celých vět. Tato okolnost podle mě také ve značné míře ochuzuje dané sbírky pohádek.

2.5. Komparace překladů pohádek Boženy Němcové

Podobně jako Erbenovy lidové pohádky, tak i pohádky Boženy Němcové vyšly v ruském překladu z pera několika překladatelů. Během 70. a 80. let vyšlo několik knih pod názvem „Золотая книга сказок“ a kromě toho jedna s názvem „Серебряная книга сказок“. Jedná se o překlady pohádek B. Němcové v překladu Lva Tolstého (1961), Věry Petrové (1981) Anatolije Serovabina (1986). S politováním musíme konstatovat, že i Boženu Němcovou potkal podobný osud jako mnohé jiné české spisovatele, a tím je absence překladů jejích děl na ruském trhu v posledních dvaceti letech. Výjimku představuje již zmíněná J. Bobrakova-Timoškina, která vydala knihu pohádek B. Němcové a K. J. Erbena. V této kapitole se budu věnovat srovnání některých překladatelských jevů ve vybraných pohádkách. Podobně jako v kapitole věnované komparaci překladů Erbenových pohádek se v první řadě zaměřím na nejnovější ruskou verzi ve srovnání se staršími překlady. Chtěla bych však podotknout, že se nepokusím o

generalizaci kvality překladů jednotlivých autorů, ale pouze nastíním řešení některých problematických míst originálu a uvedu svůj pohled na dané otázky.

2.5.1 Překlad reálií v pohádkách Boženy Němcové

Stejně jako u Karla Jaromíra Erbena, setkáváme se i u Boženy Němcové s českými reáliemi, lidovými výrazy, národopisem a ustálenými obraty. V neposlední řadě je třeba podotknout, že jsou dané práce napsány v dobovém znění, který by mohlo být, v případě doslovného překladu, pro dětského čtenáře nesrozumitelné. Souhlasím v tomto případě s názorem J. Levého, který uvádí, že: „Od původního umělce žádáme umělecky hodnotnou stylizaci skutečnosti – od překladatele žádáme umělecky hodnotné přestylování předlohy.“ (Levý 1998: Ivo Železný, 68) Překlady pohádek B. Němcové do ruštiny jsou určeny dětem, tudíž je jejich překlad do jisté míry v tomto směru upraven a přestylován. Pro srovnání uvádím několik příkladů:⁸

V pohádce „O chytré princezně“ nebo „Čert a Káča“ se setkáváme se slovem *chasník* ~ *молодой красивый деревенский парень* (T, S); *парень* (B-T); *батрак* (P). Podle časopisu Naše řeč je to ten, kdo náleží k chase (dané skupině lidí). Jeho význam se liší v Čechách, kde mluvíme o tovaryši, např. od řemesla, na Moravě se jedná se o mladého svobodného muže (č. 5, 1923). I když je obtížné určit, z jakého prostředí dané pohádky pocházejí, z kontextu lze odhadnout, v jakém smyslu bylo slovo použito, např. v pohádce „O chytré princezně“ dochází k situaci, kdy si chce onen mladý „chasník“ vzít princeznu. V tomto místě by byl neutrální *парень* zcela nepřesný, jelikož je nutné tímto výrazem podtrhnout společensky nerovný sňatek. Přijatelnějším ekvivalentem by mohl být *неимуций парень*.

Podobná situace je v následujícím případě: *nejlepší jest být pánet... ~ лучше всего быть господином* (T, S); *господином быть куда лучше* (B-T). Podle mě je ruský ekvivalent zvolen správně. V jiných pohádkách se můžeme setkat se slovem *барин*, avšak tento výraz by mohl být pro mladší čtenáře nesrozumitelný.

⁸ V závorkách uvádím zkratky překladatelů: T – L. Tolstoj, S – A. Serovabin, P – V. Petrova, B-T – J. Bobrakova-Timoškina.

Překladu pojmenování postav jsme věnovali celou kapitolu 2.1., avšak pozastavila bych se ještě u několika příkladů pojmenování postav v tvorbě Boženy Němcové. Překlad názvů nadpřirozených postav a jmen obyčejných lidí lze také zahrnout do skupiny překladu reálií, např.: ...*snad nějaký šotek nás slyšel* ~ ...*какой-то домової подслушал* (T, S); *бүдто какой-то бес вчера нашу беседу подслушал* (B-T). Dle mého názoru je druhý z uvedených překladů nesprávný a příliš obecný. Šotek je mytologická postava, konkrétně domácí duch, který byl rozšířen v povědomí obyvatel celé Evropy. *Домової* je jeho východoevropským ekvivalentem, tudíž bych se přiklonila k jeho použití v tomto místě, popřípadě bych zvolila slovní spojení *домашний дух*. Jiným příkladem ze stejného problematického okruhu je pojmenování *Antichrist* ~ *Люцифер* (T); *Сатан* (P); *Антихрист* (B-T), kde bych zvolila stejnou variantu, jako je třetí z uvedených. Pokud v cílovém jazyce existuje slovo, které je doslovným překladem slova použitého ve výchozím jazyce, nevidím důvod, proč volit synonymum.

Dále v pohádce „Zlatý vrch“ má hlavní hrdinka jméno *Čekanka* ~ *Незабудка* (P); *Чеканка* (B-T). Český název této květiny dle tradice vznikl od slovesa čekat, kdy lidem modrá barva květů této rostliny připomínala modré oči dívky čekající na svého milého, který se měl vrátit z vojny. Podle mého názoru jsou tedy obě varianty překladu adekvátní. Doslovný překlad *Цикория* by zde nebyl na místě, jelikož postrádá skrytý význam jako dva uvedené ekvivalenty, které mají jak v češtině, tak i v ruštině podobný skrytý význam, srov. *Чеканка* (tak jako v češtině vzniká od slova *чекать*) nebo *Незабудка* (taktéž může symbolizovat dívku, která nezapomíná na svého vyvoleného). Obě varianty jsou v kontextu dané pohádky trefné i přes to, že *незабудка* slovníkově není *čekanka*, ale *ромněnka*.

U Boženy Němcové se také setkáváme s celou řadou lidových slovních spojení, např.: *Dostal se na tě jinší kos.* ~ *Стреляный воробей тебе попался.* (T, S); *Попалась тебе бестия хитрее тебя.* (B-T). V tomto případě se jedná o frazeologismus, který bychom mohli přeložit *тертый калач тебе попался* (Martinková 1953: Státní pedagogické nakladatelství, 161) avšak pro menší komplikovanost textu bych se přiklonila k variantě J. Bobrakové-Timoškiné.

Udivil mě překlad slova *моуřenínka* ~ *мавританка* (u všech překladatelů) v pohádce „O černé princezně“. Podle mě není tento překlad zcela přesný, jelikož slovo mouřenín je

archaické pojmenování pro černocho. Nejedná se tedy o Mauritánce, Araba. Machek sice uvádí, že původně slovo pochází od lat. Maurus, čili Arab, popřípadě z ital. moro – černocho, avšak také poznamenává, že *mouřenín* je staročeské pojmenování pro černocho. (Machek 2010: Nakladatelství lidové noviny, 377).⁹ Pro srovnání uvádím ještě jeden příklad: V překladu Wolkerovy pohádky „O kominíkovi“ se setkáme s porovnáním *byl černý jako mouřenín* ~ *был черный как негр*. Já osobně bych se přiklonila k překladu *mouřenínka* ~ *негритянка*, popřípadě *чернокожая*, jelikož první varianta má v dnešní době hanlivé zabarvení. Chtěla bych však podtrhnout, že na základě výše zmiňovaných důvodů nepovažuji původní překlad tohoto pojmenování (*мавританка*) jako chybný.

Délkové míry překladatelé řeší v námi sledované oblasti stejným způsobem jako překlad ostatních reálií. Buď volí doslovný překlad, nebo hledají analog v cílovém jazyce, třetí variantou je popisný překlad, nahrazující komplikované slovo výchozího jazyka. Poslední cestou se může stát vynechání složitého výrazu či slovního spojení. Pro ukázkou uvádím několik příkladů:

...až to bylo na deset honů slyšet... ~ что слышно было за десять домов (T); за десять домов слышать (P); что слышно было по всей округе (B-T)

tři sta mil odtud ~ за триста верст отсюда (S); в трехстах верстах (B-T)

...popadla kámen a deset sáhů daleko ním po mně mrštila ~ ...хватит камень, да как кинет в меня (S); схватила камень и с десяти саженьей в меня бросила (B-T)

Myslím si, že jsou téměř všechny uvedené varianty správné, až na variantu s vynecháním historické metrické jednotky. Také varianta *сажня* není zcela adekvátní, i přes to, že byla použita nejspíš s cílem uvést totožnou jednotku originálu. Tato délková míra se v ruské tradici používala jako míra mořských vzdáleností. Na základě tohoto příkladu souhlasím s názorem Z. Kufnerové: „Avšak ve své konkrétní podobě, v překladatelské praxi je přesnost ve vztahu k reáliím nejrůznějšího druhu zdrojem mnoha problémů a vede k většině chyb, které se v překladech vyskytují.“ (Kufnerová 2009: H&H, 35). V některých případech je vhodnější zvolit funkční ekvivalent cílového jazyka, než nerozvážně překládat doslova. Nutno také říci, že se musejí brát v potaz

⁹ I v současné polštině je pojmenování pro černocho *murzyn*.

dobové zvyklosti, tudíž je např. v případě překladu mírové jednotky *hon* trefně provedená aktualizace.

Dále v textu narazíme na celou řadu pojmenování, která by se dala považovat za součást vesnického slangu, a taktéž slovních obrátů, které každý z překladatelů uvádí v jiné variantě, např. v pohádce „Čert a Káča: ...*děvečka přinesla pivo*...~...*служанка*... (T, P); *девочка* (B-T). Podle mě má v tomto případě slovo *děvečka* význam služka, tudíž bych volila první variantu jako správnou.

Jiná situace je u expresivních pojmenování např. ...*já vám od té neodbyty pomohu*... ~ u všech překladatelů je slovo *neodbyta* vynecháno. Pro zachování efektu této věty bych zvolila slovo *неотвязница*.

Problematický je také překlad místností z prostředí vesnického obyvatelstva, např. v pohádce „Čert a Káča“:

...*hned byla plná sednice hochů, v síni a po náspi stála děvčata a u oken děti.*

...*как сразу набиралось туда [туда, где играла музыка] полно парней, в коридоре и у входа стояли девушки, а у окон – дети.* (T);

...*как полна горница парней набивается, а в сенях девчата толются.* (P);

...*вся горница тут же была полна парней, в сенях и на завалке стояли девушки.* (B-T).

V uvedených příkladech mě udivují všechny varianty slova *sednice*. Dle Machka je *sednice* Hořickou variantou slova *světnice*. Machek dále *světnici* definuje takto: „je to „světelná = světlá jizba“, obytná, na rozdíl od černé kuchyně“. (Machek 2010: Nakladatelství lidové noviny, 596). Sémantickým ekvivalentem by zde mohl být výraz *светелка*¹⁰ nebo *изба*¹¹, který je sice generalizován, ale není chybný.

Kromě výše zmíněných jevů najdeme v textu také mnoho expresivních slovních spojení lidového rázu, která bývají v překladu problematické. Souhlasím s názorem D. Knittlové, která se k tomuto tématu vyjadřuje podrobněji: „Jazyky využívají pro

¹⁰ V pohádce „Золотая гора“ v překladu J. Bobrakové-Timoškiné

¹¹ V pohádce „Как лесные звери вразумили человека“ v překladu T. Anikiné.

emocionální hodnocení různých výrazových prostředků. Některé jsou celkem jednoznačně vyhrazeny pro vyjadřování citového postoje (citoslovce, expletiva, deminutiva - i frazeologické jednotky, úsloví a přísloví se obvykle vyznačují subjektivním citovým zabarvením, nebo expresivitou), jiné jsou běžně používány v primární funkci komunikativní, tj. s převládající složkou nacionální, (...), a teprve sekundárně je jich využíváno k vyjádření emocí. Jazyky se nechovají v tomto ohledu paralelně a při překladu tak nutně dochází k nerovnostem mezi nositeli emocionálního hodnocení ve výchozím a cílovém jazyce a někdy pak i k závažným nedostatkům v překladové verzi.“ (Knittlová, In: Hrdlička – Gromová 2004: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 192)

Jako potvrzení výše zmíněného tvrzení uvádím příklad z pohádky „Čert a Káča“, kde si Bobrakova-Timoškina a stejně tak i Věra Petrova neporadily zcela zdařile s expresivně zabarvenou výpovědí:

„I kýho šlaka, kdopak asi je?“ ~ „Какого черта? Это еще кто такой?“ (T); „Кто таков будет?“ (P); „Ну ты подумай, кто же это такой?“ (B-T).

Zde je podle mě adekvátní pouze překlad první, u ostatních opět překlad buď chybí, nebo je nahrazen neutrálním slovním spojením, které je v tomto případě neadekvátní. V cílovém jazyce je patrné snížení expresivity, což text ve značné míře ochuzuje.

Stejně jako v ostatních překladech najdeme drobné nesrovnalosti i u ruských verzí pohádek B. Němcové, např. v pohádce „Zlatý vrch“:

...se zhlížely jako ranna v oku miláčkově ~ Словно дева, что глядит в очи своему влюбленному. (P); ...заглядывала в голубоватую гладь пруда, как дева в глаза любимого (B-T). Podle mého názoru by měla být věta formulovaná takto: *...как дева в глазах любимого.*

V překladech stejné pohádky najdeme místo, které je v obou překladech značně ochuzeno ve srovnání s originálem:

...ostatní byly povětrnice, od matky přičarované ~ Остальных девишек мать заколдовала. (P); ...злые духи... (B-T). Slovo *povětrnice* má v češtině význam buď divé ženy, nebo v přeneseném významu znamená ženu uvolněných mravů. V tomto případě

bych volila následující překlad: *остальные являлись дикими женщинами, которых мать заколдовала.*

Poslední příklad nesrovnalosti pochází z pohádky „Zlatý vrch“ :

Jedny boty obuješ ty, druhé já; jsou to dvanáctimílové, jež jsem matce vzala (...) a začali si vykračovat; jak udělali krok, byli dvanáct mil (...) zlostí celá bez sebe [baba] běží pro dvanáctimílové boty, ale ty byly pryč. Rozvztekaná popadne čtyřiaadvacetimílové a pustí se za uprchlými.

Одни сапоги ты обуешь, другие - я. Это сапоги не простые, а семиверстные, я их у матери взяла. (...) Обула она [ведьма] двадцативерстные сапоги и пустилась вслед за беглецами. (P)

Одни башмаки обуи ты, вторые я; это башмаки-скороходы, каждый шаг – двенадцать верст, я их у матери взяла. (...) Вне себя от злости побежала она за двенадцативерстными башмаками. (...) Взбешенная схватила она другие башмаки-скороходы, у которых каждый шаг – двадцать четыре версты. (B-T)

Podle mého názoru je správný druhý z uvedených překladů. J. Bobrakova-Timoškina nahradila české dvanáctimílové boty ruským analogem *башмаки-скороходы*, a správně upřesnila, jak rychlé jsou, jelikož toto číslo má v této situaci význam. Varianta V. Petrové *семиверстные сапоги* by nebyla chybná, kdyby v další části uvedla *четырнадцатьверстные сапоги*. Myslím si, že je v tomto úryvku třeba zdůraznit, že *baba*, záporná postava, měla k dispozici boty, které byly dvakrát rychlejší než ty, které si vzala hlavní hrdinka pohádky, stojící na straně dobra.

Na závěr kapitoly mohu konstatovat, že u překládání klasiků, jako jsou Němcová a Erben, je třeba dávat pozor, aby byla zachována jejich individualita i přes to, že se snažíme jazyk přizpůsobit současnému čtenáři. Na první pohled se tato skutečnost podařila J. Bobrakové-Timoškinové. Sice se vyhýbá archaizaci jazyka a má tendenci zjednodušovat a přeformulovat zastaralá slovní spojení a věty, avšak dle mého názoru neponechává v textu prvky, které B. Němcovou a K. J. Erbena dělají tím, čím jsou. V místech, kde se o toto spojení pokouší, se objevují chyby nebo nesrovnalosti. Druhým faktem je, že její kniha „Чешские сказки“ je určena dětem a ne dospělým, popřípadě etnologům pro ukázkou českého folkloru. S přihlédnutím k této skutečnosti můžeme říci,

že se její překlad v tomto směru povedl. U jiných autorů mě zklamalo vynechávání některých slov nebo pasáží, které text ve značné míře znehodnocují. Nechci však zobecňovat kvalitu jejich prací, jelikož jsem se zaměřovala pouze na komparaci jednotlivých prvků, nikoliv na analýzu celé tvorby.

2.6. Překlady pohádek méně populárních českých autorů

V této kapitole se zaměřím na problémy v pohádkách, které jsou do ruštiny přeložené pouze jednou, tudíž nemám k dispozici materiál pro komparaci. Jedná se o práce, které byly shrnuty spolu s ostatními evropskými pohádkami v jedné knize pod názvem „Золото и солнце“, kde se nacházejí překlady, pod kterými se podepsali petrohradští překladatelé. Cílem této kapitoly je komentář dílčích problémů v překladech těchto pohádek, na jejichž základě zhodnotím práci jednotlivých překladatelů a okomentuji jejich kvalitu.

2.6.1. Překlady pohádek Václava Tille – Říhy

Pohádky tohoto autora, stejně jako ostatních českých tvůrců pohádek, jejichž práce byly přeloženy do ruštiny a vydány ve sbírce „Золото и солнце“ spolu jinými evropskými autory, bohužel nejsou v Rusku populární.¹² Pohádky Václava Říhy se v Rusku nepřekládají i přes to, že se podle mého názoru mohou svojí kvalitou rovnat dílům obrozeneckých klasiků, tvořících v námi sledovaném žánru. Tilleho jazyk je po lexikální stránce, stejně jako u ostatních autorů lidových pohádek, protkán hovorovými výrazy a dialektismy, avšak má v sobě cosi specifického, co tohoto autora dělá neobyčejným. Právě proto pro mě bylo překvapením, že jeho tvorba zůstává v Rusku prakticky nepovšimnuta, i když je třeba přiznat fakt, že je V. Říha opomíjen i tady, v jeho

¹² Výjimku tvoří překlady pohádek Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena, které se tomuto zjištění vymykají. V této kapitole opomímám překlady jejich pohádek v rámci sbírky „Золото и солнце“.

rodné zemi. K dispozici máme pouze překlady jeho tří pohádek, pod kterými jsou podepsány Ludmila Stěpanova a Olga Obolevič. Těmto pracím bych ráda věnovala celou podkapitolu, kterou si Říha právem zaslouží.

V první pohádce o Nebojsovi, kterou přeložila Olga Obolevič, se setkáme s řadou reálií. Z nadpřirozených postav zde vystupuje např.: *Hejkal ~ страшилище*. Raději bych volila transkripci této reálie spolu s doplňkovou informací za čárkou: *хейкал, страшилище воющее по ночам*. Generalizace, kterou použila Obolevič, text značně ochuzuje.

Stejně jako v mnohých jiných pohádkách i zde najdeme slovo *fara*, a tak jako jinde i zde je bohužel vynecháno. Podle mě by bylo možno v jiném žánru použít ekvivalent polského původu *плебания*, které v ruské slovní zásobě najdeme, avšak tento výraz by se u dětí bezesporu potkal s nepochopením. Vhodnější by mohla být volba analogu v podobě pojmu *приходской дом*.

V překladu se objevuje nepřesný výklad reálií, např.: *máz piva ~ мера пива*. Podle mého názoru by bylo výstižnější slovní spojení *масс пива*, popřípadě v rámci tíhnutí k jednoduchosti jazyka, který by byl pochopitelný pro dětského čtenáře, bych volila *кружка пива*.

Zdařile Obolevič překládá některé reálie pomocí analogu v cílovém jazyce např.: *mísa buchet ~ тарелка булочек; trnkové vdolky ~ пышки со сливами; Já z té kovárny krejcar neviděl. ~ Я от нее гроша не имею. aj.*

V textu kromě toho vystupují mnohá toponyma: *světýlka na Mlakách ~ огоньки на Чавкающих болотах*. Dle Machka *mláka* je louže, kaluž, příbuzné s lotyšským *placis*, tedy bažina (Machek 2010: Nakladatelství Lidové noviny, 367). Na základě tohoto faktu nejspíše překladatelka volila tuto variantu.

Obolevič má kromě toho tendenci zasahovat do struktury textu, odstavce dělí jinak, než je dáno v originálu, vynechává pasáže, jako např. *Všichni vědí, jak škrtil, a i z ofěry málokdy zbývalo v míšku*. Tuto pasáž bych přeložila popisným způsobem: *Все знали, какой он был скряга, даже из даров, которые верующие приносили в храм, часто ничего не оставалось*. Často také přímou řeč zaměňuje na nepřímou a moduluje

význam např. ...*ale hoši si myslili: Jen počkej, však ty tě dostaneme.* ~ *Парни злились и решили его поучить.*

Dále překladatelka zcela ignoruje vyprávěčský ráz Tilleho prózy. Věty, v nichž jsou pozůstatky přímého lidového vyprávění přeformulovala do suchých výpovědí, srov.: *Prošival osepí – no, ty ohlávky, vázání na cepu, co je ze svinské kůže.* ~ *Прошивал хомут из сыромятной кожи.* Faktem však je, že ruský dětský čtenář by nemusel termíny uvedené v originálu pochopit, tudíž bych postupovala stejně jako překladatelka a převáděnou informaci bych zúžila.

Taktéž se setkáváme s vynecháváním některých pasáží, např. *Svázal si ranec, dal hospodáři spánembohem a šel do světa.* ~ *И пошел.* Podle mě je touto kompresí výpovědi text značně ochuzen. Volila bych větu rozvitou, podobně jako v originále, např.: *Он свернул ранец, попрощался с хозяином и пошел.*

Další vynechanou větou je např. *Nešel přes ves, ale za humny.* V tomto místě by bylo možné zvolit následující větu: *Он не пошел главной улицей, но мимо деревню.*

Kromě výše zmíněných jevů se v originále setkáváme s archaickými výrazy, které bohužel ne vždy překladatelka správně interpretuje, např.: *To snad vítr chrastí haluzemi.* ~ *Ветер, наверно, играет с оконными ставнями.* Dle Machka *haluz* znamená větev (Machek 2010: Nakladatelství lidové noviny, 158), tudíž nerozumím, proč překladatelka zvolila slovo se zcela jiným významem. V tomto případě bych v překladu aktualizovala danou výpověď na *Ветер, наверно, играет с ветвями.*

U překladu O. Obolevič jsem narazila na několik chyb, např.: ...*plno květin: karafiátů, svlačců, řeřich.* ~ ...*кругом растения: гвоздики, повилки, настурции.* *Svlačec* rozhodně není *повилка*, nýbrž *вьюнок*, *řeřicha* je rusky *клоповник*, nikoli *настурция*. V jiné větě se setkáme s překladem *olše* ~ *осина*, správně by mělo být *ольха*. Ještě jinou chybu vidím dále: ...*za okny fuchsie a vanilky* ~ ...*за окнами фикусы и герани* místo *фуксии и ванилии*.

V pohádce „Čert čeledín“, kterou také přeložila Olga Obolevič najdeme podobná problémová místa, jaká byla popsána v předchozí pohádce. Kromě toho jsem narazila na překlad expresivního pojmenování *Rezavý rajda* ~ *рыжий парень*. Musím konstatovat, že slovo *парень* se stalo pro mnohé překladatele, jejichž práce jsem rozebírala,

univerzálním pojmenováním pro postavy mužského rodu, které měly ve výchozím jazyce archaické pojmenování, nebo pojmenování, které v ruštině nemá ekvivalent. V tomto případě bych volila *рыжий хромец*.¹³

Pod překladem pohádky „Sedlák pán“ se podepsala Ludmila Stěpanova. Ve srovnání s prací Olgy Obolevič se mi její překlad zdá mnohem kvalitnější, a to po všech stránkách. Sice mám k dispozici pouze jednu její překladatelskou práci, co se pohádkového žánru týče, avšak na první pohled je patrný její cit k Říhově próze. Kromě toho si nelze nevšimnout jejího zalíbení ve frazeologismech, kterými je pohádka protkána. Frazeologismy se objevují i v místech, ve kterých v originále chybí, což však text nesporně obohacuje, a nenarušuje jeho původní styl, např.: *dřít se na panském ~ гнуть спину на господском поле; ...kde už lišky dávají dobrou noc. ~ ...куда и ворон не залетал.; Jírovi naskočila na zádech husí kůže. ~ У Ёиры пробежал мороз по коже.; Byl by se nejradši ze zoufalství oběsil. ~ Был готов руки на себя наложить.*

Také s reáliemi si překladatelka umí poradit, a na rozdíl od jiných autorů, kteří je často vynechávají, hledá L. Stěpanová jiné prostředky.

Se slovem *robot* ~ *барщина* se setkáváme také v mnoha jiných pohádkách. Pouze v tomto překladu jsem se setkala s tímto ekvivalentem, jinde najdeme varianty *работы*,¹⁴ nebo se překladatel termínu vyhýbá¹⁵. Otázkou však zůstává, zdali by byl tento termín dětským čtenářům jasný a nebylo by přece jen racionálnější přeložit tento výraz neutrálním výrazem *работа*.

Podobných příkladů, kde překladatelka reálii trefně zaměňuje analogickou reálií cílového jazyka, bychom našli více např.: *Viděl dřevěnou báň od svatého Jakuba ~ Увидел купол святого Якуба. Nebo jitrnice ~ домашняя колбаса.* Překladatelka sice nepoužila doslovný překlad, který by snad zněl *кашанка*, volba generalizace je na tomto místě rozumnější, jelikož slovo *кашанка* zajisté není pro mladého recipienta známé.

¹³ Např. v pohádce „Čert a káča“ aj. Dokonce i já tento výraz používám jako variantu slova chasník v pohádce „Až opadá listí z dubu“, avšak jen s cílem rýmu a rytmu dané věty.

¹⁴ Bobrakova-Timoškina v pohádce Горшочек, вари!

¹⁵ Např. O. Obolevič v pohádce Черт-бартак.

Jako poslední příklad uvádím následující větu ...*dva černí jezevčáci hned ho chytli za šosy a vrčeli, ale myslivec seděl v staré lenošce...* ~ *две черные собачонки схватили его за полы и зарычали*. V českém kulturním prostředí je jezevčík typickým psem pro myslivce, v ruském nikoliv, tudíž překladatelka správně generalizovala *jezevčíky* na *собачонки*.

Z uvedených příkladů mohu konstatovat, že překlady Říhových pohádek jsou povedené v podání L. Stěpanové. Překlady O. Obolevič v mnoha místech pokulhávají, o čemž se přesvědčím i v jejích jiných pracích.

2.6.2. Překlady pohádek Josefa Lada

Josef Lada se proslavil především svými kresbami, avšak napsal také sbírku autorských pohádek o hastrmanovi Mulisákovi, které vyšly pod názvem „Bubáci a hastrmani“. Najdeme v ní množství jazykových specifik, příznačných pro vesnické prostředí, celou řadu nadpřirozených postav a předmětů, a v neposlední řadě dialogy propletené dialektickými či expresivními výrazy. Do ruštiny jeho tři pohádky přeložila výše zmiňovaná Olga Obolevič. Uvedu několik příkladů z jejího překladu, u kterých je nutno se pozastavit:

...na večerních táčkách si vypravují... ~ по вечерам на посиделках рассказывают...

České slovo *táčky* vzniklo od nutnosti převinout dítěte, za tímto účelem se chodilo na určené místo. Tato činnost byla spojena s besedou, jelikož *táčky*, což znamená přetáčení neboli přebalování dítěte, chvíli trvala (Naše řeč, 1927). Překladatelka zvolila podle mě významově nejbližší ekvivalent. Případně by zde bylo možno použít slovo *беседа*, jelikož Machek uvádí: „jít na táčky, na besedu“ (Machek 2010: Nakladatelství lidové noviny, 633). Na základě tohoto zjištění můžu konstatovat, že Obolevič zvolila analog pro tuto reálii správně.

Udivil mě překlad pojmenování dvou hlavních hrdinů v pohádce „Začíná se pohádka o strašidlech“, a to *hastrman Brčál* ~ *водяной Брчал* a *malý hastrmánek Pulec* ~ *маленький сынишка Пулец*. Pojmenování prvního ze jmenovaných postav je

dovysvětleno pod čarou, což je, jak jsem již v úvodu zmínila, ne příliš vhodná volba pro pohádkový žánr. Autorka sice vysvětluje, jaký význam má slovo brčál, já bych však již v textu překladu použila místo doslovného slova *Барвинок* pojmenování *Камыш*, jelikož je v Rusku rákos daleko více spojován s rybníkem než brčál. Co se týká druhého hrdiny, také bych nesouhlasila s výše uvedeným překladem. Jméno malého hastrmánka je v tomto případě symbolické, tudíž je jeho překlad v podání Obolevič ochuzený. Ruské dítě nemá šanci spojit pojmenování *Пулец* se žabím mládětem. V tomto případě bych zvolila jméno *Головастик*.

Podobný problém se objevuje u některých toponym, např. vesnička, ve které se celý děj série pohádek „Bubáci a hastrmani“ odehrává - *Сислово ~ деревенька Сислово*. Překladatelka tento název transliterovala, což naprosto degraduje jeho původní význam, který vznikl od jména zvířete sysel. Lepší variantou by mohlo být pojmenování *Сусликово*. Existuje také frazeologismus *je zalezlý jako sysel v díře ~ он сидит в своей норе как барсук* (Mokijenko, Wurm 2002: Univerzita Palackého, 514), na základě něhož toto pojmenování mohlo vzniknout, jelikož se jedná se o zapadlou vesničku. Na základě tohoto zjištění bych zvolila pojmenování *Норово* nebo *Барсуково*.

Následují příklad je podobný: *...chodí lidu po Šmejkalce jako v Bačkorově o jarmarce. ~ ...народу сейчас на Шмейкалке больше, чем в Бачкорове на ярмарке*. Původ toponyma *Šmejkalca* se mi bohužel nepodařilo zjistit, tudíž bych se přiklonila k transliteraci, kterou zvolila překladatelka. *Bačkorovo* je však jednoznačné. Sémantickým ekvivalentem by v tomto případě mohl být *Туфляновск*.

V pohádce „Mulisák na návštěvě u paní hraběnky“ se setkáváme s toponymem *Lelky-Kozodoje ~ Лельки-Козодои*. Kozodoj je v ruštině vskutku *козодой*, ale slovo *lelek* bohužel v ruštině neexistuje. V češtině oproti tomu má tento výraz v tomto případě zásadní význam, konkrétně když vystupuje v rámci frazeologismu *chytat lelky*, z čehož nejspíše vznikl námi analyzovaný název toponyma. V Lelkách-Kozodojích totiž bydlela hraběnka Truc-Hanzlová. Z jejího jména také nepřímo vyplývá, že se doma nudila, což je v textu potvrzeno. Podle Mokijenka a Wurma je ruským ekvivalentem pro frazeologismus *chytat lelky ~ гонять собак, бить баклуши, считать ворон*. (Mokijenko, Wurm 2002: Univerzita Palackého, 271). Proto bych volila překlad např. *город Читалки-Вороны*.

Jako poslední příklad toponyma uvádím řeku *Bublani* ~ *река Бублана*. Podle mě překladatelka opět nevycítila Ladův cit pro kreativní vymýšlení zeměpisných a místních názvů, ať už po alegorické nebo po zvukomalebné stránce. *Река Бублана* nevystihuje originální název. Zvolila bych např. *река Пузырька*.

Také v těchto Ladových pohádkách najdeme frazeologismy např.: *Уж ты одну с плачем шпандlíčkem budete vyhrabávat* ~ *Вы еще не плачете*. Obolevič sice zvolila variantu, která je sémantickým ekvivalentem daného frazeologismu, ale v rámci zachování ekvivalence i na jiných úrovních bych toto slovní spojení přeložila takto: *вы еще пожалеете (будете локти кусать), что не цапили меня при жизни* (Mokijenko, Wurm 2002: Univerzita Palackého, 522).

Lépe si Obolevič poradila v následujícím místě: *Zatímco ty tu čučíš...~...пока ты тут дурака валяешь*. Záměna expresivního slovesa frazeologismem byla trefná.

Překlady Ladových pohádek o hastrmanovi Mulisákovi v podání Olgy Obolevič mě zklamal. Až na výjimky autorka naprosto nezvládla překlady pojmenování postav, které bezmyslně transliterovala, stejně tomu tak bylo u toponym. Také překlad frazeologismů u ní pokulhává. Jediné, co v její práci upoutalo moji pozornost v kladném slova smyslu, byl překlad některých reálií.

2.6.3. Překlad pohádky Jaroslava Havlíčka „Pohádka o poblázněném talíři“

„Ruský teoretik překladu Jefim Etkind napsal, že dobrý překladatel musí být nejen umělcem slova, ale také vědcem – historikem, uměnovědcem, kritikem, etnografem, jazykovědcem apod. (...) a nutí ho stát se na určitou dobu badatelem.“ (Kufnerová 2009: H&H, 35). Toto tvrzení mohu dokázat na základě četby „Pohádky o poblázněném talíři“. Próza J. Havlíčka je po jazykové stránce velmi komplikovaná. Autor používá mnoho epitetů, často po sobě následujících, což není pro pohádky typické. Dalším charakteristickým rysem je zasazování mnohých expresivně zbarvených slov do textu. Překlad této pohádky provedl Valerij Mokijenko, kterému se sice podařilo bravurně přeložit Havlíčkovu komplikovanou lexiku, avšak má v sobě skrytý význam, který Mokijenko do ruského jazyka nepřeložil.

Objevuje se zde pasáž, jehož hrdinou se stává *hrneček s mariánským obrázkem, hrneček z routi ~ чашечка с курортной картинкой, чашечка с храмового праздника*. Podle mě měl Havlíček na mysli hrneček s motivem Panny Marie, nikoliv s vyjevením z Mariánských lázní, jak si zřejmě myslel Mokijenko, jenž překlad generalizoval. Zvolila bych ekvivalent *чашечка с изображением девы Марии*. Na první pohled by se mohlo zdát, že se jedná o okrajovou chybu, avšak mám dojem, že pravda je jiná. Podle mě má pohádka alegorické rysy. Mohli bychom zde mluvit o příběhu s motivy totalitního systému, nejspíše nacismu.¹⁶ Na základě tohoto zjištění jsem došla k závěru, že hrníček s křesťanskými motivy by mohl symbolizovat jednoho ze dvou významných katolických kněží – Andreje Hlinku nebo Jozefa Tiso, kteří ve své době s nacistickým Německém výrazně sympatizovali. V následujícím úryvku uvádím danou situaci, ze které vyplývá moje hypotéza:

Několik horlivých talířů se koulelo za svým velitelem, také jeden hrneček s mariánským obrázkem, hrneček z routi, orozen bojovností...~ Несколько ретивых тарелок покатались за своей предводительницей, была здесь и одна чашечка с курортной картинкой, чашечка с храмового праздника, упоенная боевым духом.

Za povšimnutí také stojí epitet *ретивый*, které atmosféru podtrhuje. Pokud by opravdu byla moje domněnka pravdou, byla by verze Mokijenkova překladu nepřesná. Otázkou zůstává, jaký účel tato pohádka měla mít. Pokud se jedná o četbu pro dospělé, je tato chyba výrazná. V tomto případě bych volila uvedenou variantu spolu s vysvětlivkou, týkající se výše zmíněných osob.

Jiné místo však naznačuje, že Mokijenko si byl vědom toho, jaký podtext pohádka má, pokud přeložil větu takto: *Когда пришла рано маминка до кухни а увидела ту спoušť, spráskla русе. ~ Когда утром на кухню вошла мама и увидела этот погром,...* Místo *разгром* Mokijenko uvádí symbolické *погром*.

Dále v této pohádce narazíme na několik reálií např. *dráteník ~ зончар*. Výraz použitý v cílovém jazyce však znamená jiného řemeslníka - hrnčíře. Dráteník totiž v ruské kultuře chybí, proto bych zvolila kalk s doplněním informace: *проволочник, ремесельник исправляющий разбитую посуду*.

¹⁶ Nadřazená je hliněná rasa, všechny dřevěné předměty jsou podřizené, vůdce hliněné rasy v prosloveh řve, všechny předměty symbolizují typy lidí atd.

V jiném místě se setkáváme s konkretizací slova *dřez* ~ *лохань*. Nevíme sice, v jaké konkrétní době se děj pohádky odehrává, avšak na základě výše popsané hypotézy bychom se mohli domnívat, že se jedná o periodu mezi válkami. Navíc je v textu zmíněno, že služka odjíždí na venkov, tudíž se logicky místo děje odehrává ve městě. Na základě těchto domněnek bych nesouhlasila s překladem zmíněného slova *лохань*, jelikož v této době už ve městech byl zaveden vodovod, tudíž také klasický dřez, jehož ekvivalentem by v tomto případě byla *мойка*, eventuálně *раковина*.

Poslední příklad uvádím z toho důvodu, že podle mě překladatel nepřesně přeložil autorovu lexiku: *...prohlašuji vládu nad celou starou policí a nade vším, co je v jejích útrobách!* ~ *...я объявляю господство над всей старой полкой и над всем, что находится у нее внутри!* V tomto místě bych zvolila doslovný překlad, který zachová expresivitu originálu: *...все, что находится в ее недрах!*

Podrobnou analýzu vybraných problémů v této pohádce provádím pouze z toho důvodu, že se domnívám, že je určena starším čtenářům. V případě, že by byla tato pohádka prezentována dětským recipientům, byly by tyto nedostatky v textu zanedbatelné.

2.6.4. Překlad pohádky Jiřího Wolkra „O Kominíkovi“

Jak jsem se již zmiňovala, ani Pohádky Jiřího Wolkra nejsou v Rusku překládány. Jediným ruským exemplářem Wolkerovy tvorby je pohádka „О трубочисте“, kterou přeložila Olga Obolevič. Stejně jako v překladech Říhových nebo Ladových pohádek i zde je na první pohled vidět zásah překladatelky do struktury originálu. Místy tato skutečnost bohužel ochuzuje Wolkrův jemný styl, který pohádce dodává specifickou něžnost, např.: *S knoflíkem bývá vždycky spojen nějaký tatínek, který jej kupuje, a nějaká maminka, která jej přišívá. A tyto dva předpoklady Jeníkovi naprosto chyběly.* ~ *Ведь у него не было ни отца, который купил бы ему пуговицу, ни мамы, которая бы его пришила.* Na tomto příkladu je také patrné, že překladatelka nevystihla myšlenkové pochody malého chlapce. Lépe by tato část zněla takto: *Ведь для пуговицы всегда нужен какой-нибудь папочка, который ее купит, и, конечно же какая-нибудь*

мамочка, которая пуговицу пришьет. Но этих двух условий у Еника совсем не было. Takových příkladů bychom v daném překladu našli více. Navíc nejsou některá místa vynechávána z důvodu obtížnosti, ale viděla bych v tomto případě autorčino tíhnutí ke zkrácení textu, z neznámých důvodů.

V textu se taky podle mě nachází jedna nesrovnalost, která je na první pohled nepatrná, avšak svým způsobem mění význam. *Ztratila jej [knoflík] a on jej vzal. Vzal – ne našel.* ~ *Она ее [пуговицу] потеряла а он украл. Украл? Нет, нашел!* V textu originálu předchází toto zjištění chlapcovy úvahy, zdali udělal špatně nebo dobře, a hlavně si uvědomil, že knoflík nenašel, ale vzal, což je do ruštiny přeloženo právě opačně.

Stejně jako u překladů Ladových i Říhových pohádek ani u Wolkra se Olga Obolevič neukázala v nejlepším světle. Její překlady sice nepovažuji za chybné, avšak najdu v nich řadu nesrovnalostí, které překlad nechvalným způsobem poznamenávají. Navíc se překladatelce nedaří uchopit subtilní atmosféru Wolkerových neopakovatelných pohádek.

2.6.5. Překlad pohádek Jiřího Mahena a Heleny Malířové

Ve sborníku „Золото и солнце“ najdeme ještě dvě pohádky českých autorů, konkrétně „Золото и солнце“ Heleny Malířové v překladu Mariny Kotové a „Как лесные звери вразумили человека“ v překladu Tatjany Anykiny. Bohužel nemám k dispozici jiné práce těchto překladatelů, tudíž nebudu na tak úzkém materiálu hodnotit jejich práce. Snad bych jen zmínila, že pro Jiřího Mahena je typické, že jeho slovosled je jiný, než má současná spisovná čeština, konkrétně u příklonek *si, se*. Je to samozřejmě dáno dobovými zvyklostmi, kdy se jednalo o běžný stav jazyka, např. *museli zastavit, а si odpočinout (...) jelen pustil se по stráni*. Myslím si, že překladatelka tento fakt záměrně pomíjí a aktualizuje tuto okolnost do současné ruštiny. Eventuálně by bylo možno zvolit překlad s pozmeněným slovosledem.

2.7. Werich v podání písničkáře Maxima Krivošejeva

„Просто у ребенка, который в нас живет, иногда отрастает борода...И она ему очень даже идет.“ М. Кривошеев

Maxim Krivošejev se narodil v roce 1961. Je to ruský písničkář, který své první roky života prožil v Československu, jelikož jeho otec zde pracoval jako novinář. V důsledku událostí z roku 1968 se celá rodina musela vrátit zpět do Moskvy, avšak malého Krivošejeva tato zkušenost do budoucna poznamenala v podobě zájmu o českou kulturu a jazyk. Stal se bardem, který nezpívá pouze své písně, ale předvádí publiku i tvorbu Jaromíra Nohavici, ať už v originálu nebo ve vlastním překladu. Pro mou práci je však Krivošejev přínosný tím, že jako jediný přeložil do ruštiny čtyři pohádky z Werichovy knihy *Fimfárum*.¹⁷ V této kapitole se zaměřím na vybrané problémy jeho překladů a okomentuji také kvalitu jeho práce.

6.7.1. Překlad reálií ve Werichových pohádkách.

Tak jako i v ostatních pohádkách i u Wericha najdeme reálie, se kterými si překladatel musí poradit. V pohádce „Splněný sen“ bych upozornila na tři příklady: *Pan farář pstruhy rád. ~ Священник любил форель*. Pozastavila bych se nad slovem *farář*. Tato osoba je spojena s katolickým prostředím, tudíž by ruské děti mohly mít problém s pochopením. Krivošejev zde trefně zvolil generalizaci v podobě slova *священник*. Jen pro srovnání uvádím stejný příklad v pohádce „Nebojsa“ Václava Říhy, kde překladatelka O. Obolevič řešila situaci takto:

Kostelníkův Francek panu faráři ustříhnul na zahradě turka. ~ Сын пономаря, Франек у пана ксендза на огороде украл тыкву. Slovo *ксиендз* je zjevně zapůjčeno z polštiny¹⁸, ale podle mě v tomto případě tato exotizace textu není na místě. Sice polská

¹⁷ Jedná se o následující pohádky: „František Nebojsa“, „Až opadá listí z dubu“, „Líná pohádka“, „Splněný sen“. Nevyšly však knižně, jsou dostupné na autorových webových stránkách <http://www.krivosheev.ru/1-HTML/Svejkovina/Svejkovina.html>

¹⁸ Polsky *farář* znamená *ksiądz*.

kultura je ruské kultuře blíže než česká, avšak ruský čtenář by nepochopil ani transliterované české *фарарж* stejně, jako uvedené polské *ксиондз*. Podle mého názoru by text neochudila naturalizace v podobě ruského *бадюжка*.¹⁹

Druhý příklad najdeme ve stejné pohádce: *Oblékl se do nedělního, napsal na kraj novin „du do prahi pro peníze“, přišpendlil to spící Loudalce na lajblík a vyrazil ku Praze.* ~ *Облачившись в воскресенний костюм, Тетеря написал на обрывке „наехал в прагу за деньгами“, заложил записку спящей Тетерихе за корсажи отправился в Прагу.* Krivošejev trefně přeložil gramatické chyby, které se v originálu nachází a kromě toho také výstižně zvolil analogický ekvivalent pro *lajblík*.

Další příklad najdeme v následující větě: *Položila mu hlavu na rameno, zrovna jako to dělá Mařenka Jeníčkoví na hrnku na kávu.* ~ *Склонила ему голову на плечо, ну прямо, как Марженка Янечку на баночке для кофе.* S tímto překladem by mohl mít ruský čtenář problém spojit si tyto dvě postavy s pohádkou bratří Grimmů. Zvolila bych v tomto místě naturalizaci, věta by zněla takto: *Склонила ему голову на плечо, ну прямо, как Гретель Ганзлу на баночке для кофе.*

Další příklad uvádím z pohádky „Až opadá listí z dubu“. Udivil mě zde Krivošejevův překlad následující věty: *Kluk seděl a čet si Orbis pictus* ~ *Мальчик сидел, читал „Юности честное зеркало“.* V překladu Werichových pohádek jsem u Krivošejeva zaznamenala tíhnutí k co nedoslovnějšímu překladu. Tato věta je výjimkou. Naturalizace překladu Komenského nejslavnějšího díla, podle mě není příliš trefná. Sice uvedené ruské dílo by mohlo obsahově připomínat český „Svět v obrazech“, avšak připravil by ruského čtenáře o informaci o tak slavném díle, v očích Čechů světově proslulém. Proto bych větu přeložila s prvkem exotizace a doplněním informace za čárkou: *Мальчик сидел, читал Мир чувственных вещей в картинках, известный всеевропейский учебник.*

Ještě jeden Krivošejevův překlad pomocí naturalizace najdeme v pohádce „Splněný sen“, kdy hlavní hrdina popíjí *kmínku* ~ *анисовку*. Z receptů těchto dvou alkoholických nápojů, které můžeme najít kdekoli na internetu (např. <http://happyrecept.ru/anisovkanapitok-moskovskoy-znati/>,

¹⁹ Srov. také překlad slova *fara* s. 36.

<http://recepty.vareni.cz/kminka/> aj.) vyplývá, že oba obsahují kmín, avšak *анисовка* se zhotovuje na základě anýzu, kdežto *kmínka* má hlavní ingredienci pouze kmín. Osobně bych tento termín přeložila jako *спиртной тминка*.

6.7.2. Překlad frazeologismů ve Werichových pohádkách

Překlad frazeologismů v pohádkách se může stát velmi ošidným problémem, jelikož jak tvrdí Lukešová, musí mít v cílovém jazyce obdobný a ustrnulý, nebo alespoň blízký ekvivalent, aby ho dítě mohlo snadno pochopit“ (Lukešová 1962: ČSR, 118). Bezmyslenkovitý doslovný překlad může u dětí vyvolat nepochopení, tudíž je třeba při volbě překladu tohoto jazykového prostředku brát v úvahu i tuto okolnost.

V této podkapitole uvedu několik příkladů Krivošejevových překladů frazeologismů, jelikož jich u Wericha najdeme celou řadu. Pro Wericha je typické expresivní zabarvení těchto prvků. Jako ukázkou uvádím jen některé. V pohádce „Až opadá listí z dubu“ se setkáváme se známými frazeologismy, u kterých je jejich překlad většinou nesporný, např. *ni kuře zadarmo nehrabe ~ и цыпленок даром в земле не ковыряется; Až naprší a uschne ~ после дождичка в четверг; Pracoval jako lev. ~ Работал как вол* aj.

V pohádce „František Nebojsa“ se však setkáme s následující větou: *Krucinál fagot, ta polívka stojí za starou bačkoru. ~ Донерветтер! Да на эту похлевку и свинья не позарится!* Překladatelovu variantu jsem v rusko-českém frazeologickém slovníku nenašla, tudíž bych se přiklonila k ekvivalentu, který najdeme v česko-ruském frazeologickém slovníku: *Эта похлевка ни к черту не годится!* (Mokijenko, Wurm 2002: Univerzita Palackého, 28). I přes to však Krivošejevova verze není nesprávná, může se jednat o nový frazeologismus, který v Mokijenkově době nebyl zažitý. Ostatně i V. Straková příznačně uvádí, že frazeologie není uzavřenou oblastí, nýbrž právě naopak, oblastí výrazně dynamickou, kde se frazeologismy množí jako houby po dešti (Straková In: Kufnerová 1994: H&H, 86).

V pohádce „Až opadá listí z dubu“ se setkáme s frazeologismy, u kterých by překlad mohl vyvolat rozpory, např. *až bude za čtyrák pětník ~ когда пятак за алтын будет*. V tomto místě bych mohla Krivošejevovi vytknout, že sice respektoval význam

zmíněného slovního spojení, ale opominul fakt, že se jedná o frazeologismus.²⁰ Připsala bych tuto skutečnost jeho snaze o co nejvíc doslovný překlad, který je patrný ve všech jeho překladech, avšak udivuje mě, proč naturalizoval peněžní jednotky a nepoužil raději doslovný překlad *когда за четыре крейцера будут пять давать*. Konečně bych ještě dodala, že doslovný překlad tohoto ustáleného spojení zní *когда рак на горе свиснет*, které by v tomto případě také nebylo chybné, avšak malí čtenáři by ho mohli chybně interpretovat.

Podobný je následující příklad: *...abych vám pomohl z bryndy ~ ...чтоб помог вам выкарабкаться из трясины*. Přesný slovníkový překlad tohoto frazeologismu zní *вызволить из беды*. Překladatel ho však prezentuje v obměně, která je werichovskému stylu bližší i přes to, že se nejedná o frazeologismus.

Příkladů, kde Krivošejev volí místo frazeologismů raději doslovný překlad, nebo překlad, který se nejvíce přibližuje originálu, najdeme více, např. *věděl, kolik uhodilo ~ и понял, пробил час!* Slovníková varianta tohoto frazeologismu je *понял, в чем дело*. (Mokijenko, Wurm 2002: Univerzita Palackého, 289); *Čert stál jako opařený. ~ Черт стоял, как опаренный*. Dle slovníku *черт был ошарашен* nebo *он был как громом пораженный* (Mokijenko, Wurm 2002: Univerzita Palackého, 349).

V textu však najdeme kompenzaci těchto ztrát, např.: *Abych tu necivěl zbytečně. ~ Не хотелось бы глядеть без толку*. Zde překladatel provedl opačný proces, kdy větu, která frazeologismus postrádá, přeložil tak, aby frazeologismus obsahovala. Podobný příklad najdeme v „Líné pohádce“: *Abych tu necivěl zbytečně. ~ Не хотелось бы глядеть без толку*.

Co mě však v této pohádce zklamalo, stejně jako i u jiných překladatelů, a co jsem již v práci několikrát kritizovala, bylo vynechání celé věty, z neznámých důvodů. Jedná se o následující větu: *Zavířil prach a chasník byl v prachu*. Dle frazeologického slovníku můžeme frázi *byl v prachu* přeložit jako *его где-то понесло* (Mokijenko, Wurm 2002: Univerzita Palackého, 403), ale pro vystižení rýmu v rámci této věty bych volila variantu *Столбик пыли закружился ну и парень испарился*.

²⁰ Krivošejevovu variantu frazeologismu jsem totiž v Mokijenkově slovníku nenašla.

6.7.3. Ostatní jazyková specifika

Do této kapitoly zahrnu několik dílčích problémů, které nejsou natolik obsáhlé, aby jim byla věnována zvláštní pozornost v dílčích podkapitolách.

Jedním z nich je pojmenování postav v rámci Werichových pohádek. Zde bych se zastavila pouze u tří příkladů. Krivošejev v této kategorii uplatnil kreativní přístup, který textu rozhodně neubral na typickém werichovském stylu, např. v pohádce „Splněný sen“ se setkáváme s dvěma hlavními postavami, pojmenovanými *Loudal a Loudalka ~ Тетеря и Тетеруха*, které vystihují charakterové rysy, které jsou v podtextu jejich pojmenování ve výchozím jazyce. Jinou variantou by mohla být příjmení *Плестяга a Плестякова*. Ve stejné pohádce najdeme postavu pojmenovanou *Střelená Rézi ~ Рези Ку-Ку*. V rámci usilování o ekvivalenci na všech úrovních bych volila pojmenování *Чокнутая Рези*. V pohádce „Až opadá listí ze stromů“ má hlavní hrdina na příjmení *Čiperera ~ Чупера*. Pokud bych předpokládala, že toto pojmenování vzniklo od slova *čiperný*, zvolila bych raději ekvivalent *Шустряга*, vytvořené od slovesa *Шустрый*.

Dalším specifikem pro Werichovu tvorbu byla obecná čeština. U Krivošejeva sice místy najdeme tendenci k ignoraci tohoto faktu, většinou se tuto okolnost snaží přeložit např. v pohádce Splněný sen: *Šak já se jednou trefím! ~ Так ить я ж однажды выиграю!* Nebo v pohádce František nebojsa: *Slušnej člověk se musí občas bát. To by se toh dostat do maléru. ~ Порядочный человек должен иногда бояться, чтоб не нажить себе неприятностей*. Slovo *неприятность* je podle mě neutrální slovo, které se v tomto případě nehodí. Raději bych větu přeložila: *...чтоб не попасть в переплет*.

Soudím, že se Krivošejevovi také daří překládat nadávky, které jsou ve Werichových textech časté, např. *Mordyje ~ дьявол меня деру; To je vo mrtvici. ~ Ох, разберу паралич!* aj. Krivošejev však nejspíše chtěl pohádce ponechat expresivní ráz a k tomu trefně použil uvedené prostředky.

Krivošejev bravurně překládá i veršované pasáže, či texty písní v rámci Werichových pohádek. Podle mě se tak projevuje jeho cit k atmosféře písničkářových textů, jakož i jeho bohaté zkušenosti s překladem Nohavicových textů srov.:

*Za dva sloupky dukátů
Bez velikejch cirátů
Cimbalia cimbili
I kdyby hromy byly
Si koupíme vinici
A s vinicí vopici
Cimbalia...*

*Цимбалиа, цимбили,
Пусть бы громы грянули
Мы за ломаный дукат,
Купим сад-виноград.
Без убытку, без изъяну
Будем сыты, будем пьяны,
Цимбалиа...*

Jediné, co bych mohla Krivošejevovým překladům pohádek vytknout, je absence konkretizace některých toponym, což může u čtenáře vyvolat menší rozpaky, např. *Sázava* ~ *Cazava* místo *река Сазав*a aj.

Myslím si, že jsou Krivošejevovy překlady velmi povedené. S jazykem si hraje, cítí Werichův styl a prvky v něm obsažené mu nejsou cizí. Nedostatky, na které jsem upozornila, jsou pouze okrajové a na celkové kvalitě textu neubírají. Je velká škoda, že tento písničkář v překladech nepokračuje, protože Werich je autor, který stále má ruskému publiku co nabídnout, tudíž by byla škoda nechat dosavadní Krivošejevovy práce nekompletní.

Závěr

V mé bakalářské práci jsem se pokusila věnovat překladům českých pohádek. Jak jsem v úvodu zmiňovala, předmětem práce byly jejich překlady do ruského jazyka. Práci jsem rozdělila do dvou částí. V první části byl vymezen termín pohádka, postihla jsem její historický kontext počínaje celosvětovým měřítkem, a poté jsem vymezila pojem pohádky v českém a ruském prostředí. V této části jsem taktéž srovnala různé klasifikace pohádek, jak v českém, tak i v ruském prostředí. Následně jsem nastínila dějiny překládání pohádek v českém prostředí, a konečně dějiny překládání českých pohádek do ruštiny.

Ve druhé kapitole jsem se podrobně zabývala překlady českých pohádek do ruštiny. Nejdříve jsem se zaměřila na překládání jednotlivých problematických okruhů, na které můžeme v překladech pohádek narazit. Podrobně jsem postihla jednotlivé překlady pojmenování postav, konkrétně na příkladech z pohádek o Rumcajsovi a Ferdovi Mravenci. Zde jsem musela konstatovat, že se nejedná o povedený přístup.

Dále jsem se věnovala komparaci Erbenových pohádek, kde jsem se zaměřila na překlady názvů pohádek a poté jsem komparovala přístupy překladatelů Erbenových pohádek. Došla jsem k závěru, že se překlady tohoto autora s postupem času modernizují a přizpůsobují dnešnímu jazyku. Tato okolnost u některých zcela nabourává původní ráz pohádky.

V další části jsem posuzovala překlady germanismů v pohádkách o Rumcajsovi. Bohužel jsem zde došla k závěru, že překladatelka této sbírky pohádek text ve značné míře ochudila netrefným překladem daného fenoménu.

V další části jsem se zaměřila na překlady sloves v pohádkách a došla jsem k závěru, že tento slovní druh je pro pohádky zásadní, tudíž jejich nepovedený překlad by mohl naprosto změnit kvalitu pohádky.

Jednu kapitolu jsem věnovala komparaci překladů pohádek Boženy Němcové. Zde jsem se zaměřila na překlad reálií a národopisu a formy jejich překladů do ruštiny. V této kapitole, stejně jako v kapitole týkající se překladů Erbenových pohádek, jsem došla k závěru, že se překlady s časem modernizují a překladatelé upouštějí od archaizace a zachování národního koloritu v pohádkách.

Následně jsem věnovala jednu kapitolu překladu výběru českých pohádek v provedení petrohradských autorů, a podrobně jsem analyzovala kvalitu jejich prací. Musím konstatovat, že se mezi nimi našly velmi dobré práce, ale také práce méně povedené. Můžu však konstatovat, že na základě jazyka, který tito překladatelé volí, nejsou texty určené malým čtenářům, ale starším recipientům.

V poslední kapitole jsem se zabývala analýzou překladů Werichových pohádek, ve kterých sem se zaměřila na reálie, fenomén překladu frazeologismů a jiných jazykových specifik. Tuto kapitolu jsem nechala na závěr mé práce z toho důvodu, že jsou Krivošejevovy práce ojedinělé a od ostatních prací se odlišují.

Cílem mé práce bylo analyzovat překlady českých pohádek do ruštiny, posoudit jejich úroveň, odhadnout jejich srozumitelnost a přístupnost dětem, a v neposlední řadě míru zachování podtextu a formy originálu. Také jsem chtěla upozornit na nedostatky v textu překladu, což se mi podle mého názoru podařilo dosáhnout. Během práce jsem navrhovala své varianty řešení některých problémů a upozorňovala tím na fakt, že někteří překladatelé nedostatečně optimalizují jazyk svého překladu. Myslím, že se mi cíle, uvedené v úvodu práce, podařilo dosáhnout, avšak chtěla bych zdůraznit, že jsem pracovala pouze na výběrovém materiálu. Nejnovější překlady se mi nepodařilo získat, tudíž musím uvádět závěry pouze z omezeného materiálu. Pokládám tuto skutečnost jako výzvu pro další práci v rámci tohoto tématu, jelikož by bylo možno tuto látku v mnoha směrech dále rozšířit.

РЕЗЮМЕ

Моя итоговая квалификационная работа посвящена переводам чешских сказок на русский язык. Работа разделена на две части.

В первой части был определен термин сказка. Затем данный жанр характеризуется как часть литературы, а так же были перечислены ряд элементов, которые являются составной частью сказочного повествования.

Далее было описано историческое развитие сказки как литературного жанра. В рамках всемирного литературного наследия было уделено внимание общим корням сказочного повествования.

После внимание было сосредоточено на истории чешских и русских сказок. В общих чертах был описан процесс возникновения жанра сказки в Чешских землях. Были выделены особенности развития жанра сказки в различные исторические периоды: во время Чешского народного движения, периода позитивизма, периода после Первой мировой войны, во время Протектората Богемии и Моравии и после Второй мировой войны. Так же были проанализированы и сказки современных чешских писателей.

В следующей части первой главы была описана история сказки в России. Во время работы над этой частью были использованы труды А. Н. Афанасьева, выдающегося русского собирателя фольклора, и филолога–фольклориста В. Я. Проппа, а так же некоторых других исследователей сказочного жанра.

Далее было уделено внимание классификации сказок, которые были разделены по разным критериям. Определяющим разделением стало деление сказок на народные и авторские. Данные две группы делятся на более подробные подгруппы, в зависимости от различных критериев. Было использована классификация по В. Я. Проппу.

Вторая глава итоговой квалификационной работы посвящена переводам детской литературы. Были выделены особенности перевода этого жанра и проблемы связанные с этим. Здесь так же была история переводов чешских сказок на русский язык.

Далее были подробно анализированы определенные понятия в переводах чешских сказок, и в некоторых случаях были предложены более подходящие варианты, чем у переводчиков. В первую очередь были разобраны переводы имен сказочных героев в сказках о Румцайсе Вацлава Чtvrтека, которые перевела А. Зайцева. Далее было обращено внимание на некоторые примеры имен героев в сказках о Мураве Ферде Ондржея Секоры, которые перевела И. Иванова. Был сделан вывод, что переводчики этих двух сборников сказок не уделили данной проблеме достаточного внимания.

В следующей части было проведен сравнительный анализ переводов сказок К.Я. Эрбена. Был поставлен вопрос о модернизации переводов этого чешского классика. Здесь было уделено внимание переводам названий сказок у разных переводчиков и проблемы с этим связанные. После чего было проведено сравнение работ отдельных переводчиков.

Таким образом, были сравнены переводы Акселя, Бобраковой-Тимошкиной, Гоброва, Гуровича и Акбулатовой. Пристальное внимание было уделено отражению чешских реалий в переводах у различных переводчиков и других особенностей в тексте. На основе примеров было оценено качество их переводов, а в случае неполноценных аналогов были предложены варианты автора итоговой квалификационной работы. Кроме того, критике подверглось умение некоторых авторов перевода стихотворных элементов сказочного повествования, а также пропуски некоторых предложений в переводе. На основании анализа этих примеров был сделан вывод, что переводчики склонны избегать использование архаизмов а переводе, что зачастую ведет к его осовремениваю.

Следующая часть посвящена германизмам, которые встречаются в сказках о Румцайсе В. Чtvrтека. Данный феномен очень трудный для перевода, и это можно видеть на примере перевода сказок этого автора на русский язык А. Зайцевой. В начале анализировались функции элементов иностранного языка в исходном, далее были показаны примеры, как А. Зайцева переводит эти слова на русский. Были так же предложены альтернативные возможности переводов. На основе проведенного анализа был сделан вывод, что перевод А.Зайцевой, к сожалению, не совсем

полноценный. Переводчика пробует перевести германизмы различными способами, но русский текст в итоге все равно остаётся неаутентичным.

Далее было уделено внимание переводам глаголов в сказках. Для начала было описана важность в сказочном повествовании глаголов, а так же как дети их воспринимают. Здесь можно говорить о проблеме перевода некоторых экспрессивных глаголов. Над работой в этой части второй главы был использован материал из сказок О. Секоры и В. Четвртека. Был поставлен вопрос о том являются ли переводы глаголов исчерпывающимися или нет. В работе над примерами был сделан вывод, что данная часть речи очень важна для передачи атмосферы сказок, что в свою очередь означает, что, если глагол плохо перевести, сказка сразу меняет свой облик. Именно такой случай представлен у Зайцевой и Ивановой.

Следующая часть второй главы посвящена анализу переводов произведений Божены Немцовой. Эта чешская писательница была в прошлом более популярной, чем выше uvedенные авторы. Однако в последние десятилетия в России ее произведения не переводят. В этой части было указано, что в сказках есть много лексики, отражающей реалии чешского культурного пространства. В этом как и у перевода сказок Эрбена проявляется затруднительность полноценного перевода, из-за чего можно встретить частые ошибки, неточности. Автор итоговой квалификационной работы полагает, что в произведениях Немцовой содержится большое количество слов и выражений, непосредственно связанных с чешским фольклором, что так же может привносить неясности, в случае некачественного перевода. На основе примеров было показано, каким образом переводчики работают над этой проблемой. Здесь сравнивались переводы Льва Толстого, Екатерины Бобраковой-Тимоюкиной, Алексея Серовабина и Веры Петровой. Был проанализирован ряд выражения сначала на чешском языке, потом варианты переводов на русский язык, а так же были предложены другие возможные варианты перевода. Кроме выше указанных проблем перевода, было уделено внимание и переводу фразеологизмов, имен нарицательных, переводом активных слов и т.д. Была описана проблемная ситуация в передаче чешских реалий по средством перевода при сохранении народного колорита и одновременно приспособлению компонентов связанных с фольклором на русский язык таким образом, что бы дети могли понять.

Следующий раздел посвящен чешским сказкам, которые перевели на русский язык петербургские переводчики и собрали их вместе с другими европейскими сказками в один сборник. В данной книге находятся работы чешских авторов, которые раньше не переводились на русский язык. Было уделено внимание вопросам различных переводов неоднозначных слов и выражений, встречающихся в данных сказках. Были прокомментированы различные способы переводов чешских реалий, включая фразеологизмы, архаизмы и т.д. Как и других разделах, были предложены альтернативные варианты переводов, которые по мнению автора итоговой квалификационной работы, более соответствуют изначальному значению, переведённых слов и выражений.

В следующем разделе речь идет о переводах сказок Вацлава Тилле-Ржиги, над которыми поработали Людмила Степанова и Ольга Оболевич. Сначала была дана характеристика прозы самого автора сказок, далее было проведено сравнение переводов двух вышеуказанных переводчиков и была осуществлена оценка данных работ. На основе сравнения был сделан вывод, что перевод Л. Степановой является более качественным, чем у О. Оболевич, которая в своих переводах имела ряд недостатков.

В разделе 2.6.2. были описаны сказки Йосефа Лады, в переводе О. Оболевич, о которой уже упоминалось выше. В первую очередь были выделены особенности прозы автора сказочного повествования. Далее был проведен анализ переводов отдельных проблемных слов – имен персонажей, топонимов, фразеологизмов и т.п.

В следующем разделе было уделено внимание переводу фрагментов сказки Ярослава Гавличка. По мнению автора итоговой квалификационной работы, в «Сказке о взбешившейся тарелке» повествование ведётся с помощью аллегии, которую, вероятно, Валерий Макиенко не заметил и перевел дословно, что привело к утрате сути произведения. Подобно двум предшествующим разделам второй главы, сначала была дана характеристика сказочного повествования Гавличка, далее следовало рассуждение о скрытом значении сказки и качество перевода аллегии на русский язык.

Следующий раздел посвящен переводу произведений Иржи Волкра, который на русский язык практически не переводился. Критике были подвергнуты некоторые пассажи, в которых переводчице О. Оболевич не удалось, по мнению автора итоговой квалификационной работы, передать стиль чешского автора.

В разделе 2.6.5. был дан комментарий к переводу сказок Иржи Магена и Гелены Малиржовой, которые настолько коротки, что не имело смысла в дальнейшем анализе качества переводов Татьяны Аникиной и Марины Кодовой.

Выводом к разделу Переводы сказок менее популярных чешских авторов стало заключение что не всегда переводы бывают качественными, среди них можно встретить как хорошие так и не совсем удачные.

Последний раздел посвящен сборнику „Фимфарум“ Яна Вериха в переводе Максима Кривошеева. В разделе была представлена краткая биография русского барда, который попробовал себя в роли переводчика. В биографии так же подчеркивалась его связь с Чехословакией. Далее внимание уделялось четырём сказкам из сборника „Фимфарум“, на их примере было проанализировано умение барда передать в своем переводе особенности чешского юмора. На основе нескольких примеров были описаны способы перевода Кривошеевым различных тонких нюансов чешского юмора, которые оказали далеко не последнее влияние на стиль самого перевода. Был сделан вывод, что русскому барду удалось передать легкость повествования Я. Вериха, что говорит о качестве работы Кривошеева. Был проведен анализ того, как русскому переводчику удалось достаточно полно и лаконично передать чешские фразеологизмы. В конце данного раздела внимание уделялось специфике повествования Я. Вериха и удачному сохранению М. Кривошеиным этого стиля. Данные переводы, по мнению автора итоговой квалификационной работы, являются удачными.

В заключении, стоит упоминать, что цель данной итоговой квалификационной работы заключалась в анализе способов передачи тонкостей чешского языка различными авторами на русский язык таким способом, что бы был полностью сохранен стиль сказочного повествования. По мнению автора итоговой квалификационной работы, цель была полностью реализована.

Seznam použité literatury

Primární literatura

ČTVRTEK, V. *Cipísek*. Praha: Albatros, 1975. 170 s. ISBN neuvedeno.

ČTVRTEK, V. *O Rumcajsovi a loupežnickém synku Cipískovi*. Praha: Albatros, 1973. 200 s. ISBN neuvedeno.

ČTVRTEK, V. *Rumcajs*. Praha: Albatros, 2004. 128 s. ISBN 80-00-01390-8.

ERBEN, K. J. *Pohádky*. Český Těšín: Agave, 2000. 316 s. ISBN 80-7033-661-7.

ERBEN, K. J. *České pohádky*. Praha: Albatros, 1989. 157 s. ISBN neuvedeno.

ERBEN, K. J. *České pohádky*. Praha: Albatros, 2014. 174 s. ISBN 978-80-00-03651-9.

HAVLÍČEK, J. *Hodinky pana Balabána. Vzдорopohádky*. Hradec Králové: Kruh, 1986. 275 s. ISBN neuvedeno.

LADA, J. *Bubáci a hastrmani*. Praha: Albatros, 2010. 121 s. ISBN 978-80-00-02703-6

MAHEN, J. *Co mi liška vyprávěla*. Praha: Československý spisovatel, 1984. 211 s. ISBN neuvedeno.

MALÍŘOVÁ, H. *Pohádky Heleny Malířové*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953. 80 s. ISBN neuvedeno.

NĚMCOVÁ, B. *Národní báchorky a pověsti*. Národní báchorky a pověsti. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954. 345 s. ISBN neuvedeno.

NĚMCOVÁ, B. *Pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957. 626 s. ISBN neuvedeno.

ŘÍHA, V. *Zvířátka a petrovští*. Praha: Albatros, 1983. 181 s. ISBN 13-711-83.

SEKORA, O. *Mravenci se nedají*. Praha: Knižní klub, 2008. 95 s. ISBN 978-80-242-2148-9.

WERICH, J. *Fimfárum*. Praha: Československý spisovatel, 1963. 177 s. ISBN neuvedeno.

WOLKER, J. *Pohádky*. Praha: SNDK, 1964. 42 s. ISBN neuvedeno.

Золото и солнце. Сказки и легенды западных и южных славян. Санкт Петербург: Издательство С.-Петербургского ун-та, 1997. 584 с.

HEMЦОВА, Б, ЭРБЕН, К.Я. *Чешские сказки*. Прага: Виталис, 2008. 115 с. ISBN 978-807253-267-4.

СЕКОРА, О. *Муравьи не сдаются*. Ленинград: РСФСР, 1958. 95 с.

ЧТВРТЕК, В. *О добром разбойнике Румцайсе, Мане и сыночке их Ципусеке*. Москва : Детская литература, 1984. 93 с.

Sekundární literatura

AFANASJEV, A. N. *Ruské lidové pohádky*. Praha: Odeon, 1984. 590 s. ISBN nevedeno.

ČERVENKA, J. a kol.: *O pohádkách, Sborník statí a článků*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960. 308 s. ISBN nevedeno.

FORMÁNKOVÁ, J., SYROVÁTKOVÁ, H.: *Upravovat, či neupravovat?* In: *O pohádkách: sborník statí a článků*. Praha: SNDK, 1960. 308s. ISBN nevedeno.

HHRDLIČKA, M. – GROMMOVÁ, E: *Antologie teorie uměleckého překladu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2004. 344 s. ISBN 80-70-42-667-5.

KUFNEROVÁ, Z: *Čtení o překládání*. Praha: H&H, 2009. 127 s. ISBN 978-80-7319-088-8.

KUFNEROVÁ, Z.: *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. 260 s. ISBN 80 - 85787 - 14 - 8.

LUKEŠOVÁ, M.: *O překládání dětské literatury*. In: *Československá rusistika*. Praha: ČSAV, 1962. 120 s. ISBN nevedeno

LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. 386 s.

MACHEK, V.: *Etymologický slovník*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 866 s. ISBN 978-80-7422-048-7.

MAREŠ, P: „ALSO: NAZDAR!“ *aspekty textové vícejazyčnosti*. Praha: Karolinum, 2003. 233 s. ISBN 80-244-0406-0.

MARTINKOVÁ, M.: *Rusko-český frazeologický slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1953. 489 s. ISBN neuvedeno.

MOCNÁ, D., PETERKA, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X. 7.

MOKIJENKO, V., Wurm A.: *Česko-ruský frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 659 s.

ŠMAHELOVÁ, H.: *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989. 232 s. ISBN neuvedeno.

TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. 1. vyd. České Budějovice: PdF JU, 1992. 98 s. ISBN 80-7040-055-2.

VYCHODILOVÁ, Z.: *K překládání české beletrie do ruštiny v posledních dvou desetiletích*. In: *Tajemná translologie? Cesta k souvislostem textu a kultury. O překládání filodofických pojmů*. Praha: FF UK, 2008. 189 s. ISBN 978-80-7308-247-5.

ПРОПП, В. *Русская сказка. флеввы* Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1984 203 с.

Internetové zdroje:

НЕМЦОВА, Б. *Золотая книга сказок*. Москва: Жазуши, 1986. 232 с. Dostupné z WWW: <http://royallib.com/read/nemtsova_bogena/zolotaya_kniga_skazok.html#0>

НЕМЦОВА, Б. *Сказки, повести, рассказы*. Москва: М.-Л.: Художественная литература, 1961. 644 с. Dostupné z WWW: <<http://cterra.com/skazki/cz.html>>

НЕМЦОВА, Б. *Серебряная книга сказок*. Братислава: Правда, 1981. 208 с. ISBN 978-5-17-047254. Dostupné z WWW: <http://loveread.ws/view_global.php?id=6679>

ЭРБЕН, К. Й. *Баллады, стихи, сказки*. Москва: Огиз, 1948. 300 с. Dostupné z WWW: <http://vk.com/doc-5525830_163823527?dl=2742e3c38899797315>

<<http://nase-rec.ujc.cas.cz/>>

<<http://www.krivosheev.ru/1-HTML/Svejkovina/Svejkovina.html>>

<<http://happyrecept.ru/anisovkanapitok-moskovskoy-znati/>>

<<http://recepty.vareni.cz/kminka/>>

<http://is.muni.cz/th/52980/ff_d/disertace_Malenova.pdf>

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Izabela Czernek

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské práce: Překlady českých pohádek do ruštiny

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet znaků: 76 245

Počet příloh: -

Počet titulů použité literatury: 17

Klíčová slova: pohádky, překlad, Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, Václav Říha, Josef Lada, germanismy, reálie, frazeologismy

Charakteristika: Tato práce se věnuje překladům českých pohádek do ruštiny. Nejdříve se autorka této práce zabývala charakteristikou pohádky jako literárního žánru, jejími dějinami, různými klasifikacemi a konečně jejími překlady. Poté se autorka na základě vybraných kategorií (překlad reálií, frazeologismů, sloves, aj.) pokusila o srovnání jednotlivých překladatelů a jejich schopnost adaptace jazyka pro děti. V další části práce se autorka věnovala srovnání překladů pohádek konkrétních autorů. V práci autorka uváděla své návrhy překladů jednotlivých problémových okruhů, a na jejich základě posuzovala úroveň překladů.